

Huga på gard

Sluttrapport . 2019

Innleiing

To kommunar øvst i Valdres, Vang kommune og Vestre Slidre kommune såg eit behov for å få fleire innbyggjarar og dei såg sine tomme gardar som ubrukta ressursar. Det vart eit prosjekt med namnet **Huga på gard** - med eit mål om å få:

**«Fleire folk hit litt um senn,
på tomme bruk i kvar ei grensd»**

Viktige moment for gjennomføring og vidareføring i prosjektet har vore å følgje opp tilflyttarar i høve arbeidsplassar og byggjeprosessar. Vi har sett det som viktig at dei blir fylgde opp med å bli kjent i bygda og at vi gjennomførar tiltak for å skape tilhøyrlegheit for tilflyttarar. At kommunane legg til rette for at ynskjer om ombygging/påbygging/nybygging blir behandla på ein rask og god måte. At vi har fokus på å utvikle lovverket sine moglegheiter for å ha ei jord- og konsesjonslovsplikt i kommunane som legger stor vekt på buseetting - slik at det blir ein enklare omsetting av tomme gardar. Vi har også hatt fokus på at arbeidet vidareførast med eit politisk vedtatt program ved prosjektslutt.

Dette har vore eit treårig prosjekt frå 2017- 2020. Prosjektet er blitt finansiert med midlar frå fylkesmannen (vedlegg 1), frå både kommunane og frå Innovasjonen som har eigmendt prosjektet (vedlegg 6). Prosjektet har hatt ei Styringsgruppe som har vore med frå første stund. Denne rapporten tek for seg korleis prosessen har vore, godt krydra med noko av det som har vore i media.

Det første året gjekk med til kartlegging. Det andre året gjekk med til kontakt med gardeigarar. Innimellom alt og dette siste året har det vore kontakt med dei som ynskjer ein endring på garden sin, med interessentar, med nye gardeigarar, med å fortelja andre om prosjektet, med mentorverksemd og med møter.

Eit prosjekt som dette blir etterspurt resultat. Det er vanskeleg å måle kva som er eit bra resultat. Korleis målar ein lykkekjensla hos ein nybakt gardeigar? Eller lettinga hos ein som har seld eit tomt bruk? Korleis målar ein inspirasjonen hos noverande og framtidige gardbrukarar når vi ser at det er attraktivt å eige og drive gard? I tal kan vi seie at det i løpet av desse tre åra har vore ein endring

på meir enn dobbelt så mange tomme gardar som det har vore i desse to kommunane dei siste 10 åra før prosjektet kom.

Vår definisjon på tomme bruk er at eigar ikkje har adresse der, og at garden er over 25 mål totalt. I følgje Statistisk sentralbyrå (SSB), hadde våre to kommunar 90 tomme perlar ved prosjektstart. Vi har hatt fokus på fleire. Vi har arbeidet med 124 tomme perlar. Av desse er det no ein endring på 35. Det kan ta noko tid frå ein gard er busett eller seld, til det blir registrert i SSB. Mange gardar er til sals no, og fleire har plan om sal i nær framtid. Difor vil det reelle talet på kor mange gardar som har fått ein endring gjennom prosjektet først kunne teljast om eit år eller to. Tal frå SSB visar at våre to kommunar er dei einaste i Valdres som har fått fleire innbyggjarar dei to første åra i prosjektpérioden. Endring i talet på tomme bruk hjå SSB er ikkje så stor no, men oversikten om dette blir først oppdatert hos dei i juni neste år.

Uansett tal- er det brei semje hjå alle dei involverte, og andre, at dette er eit prosjekt som bør vidareførast. Korleis det vil skje vil bli endeleg avklart når dette prosjektet er avslutta. Uansett korleis det blir hos oss, vonar vi at det kan vere inspirerande for andre å gjere noko liknande!

Vestre Slidre/ Vang 25. november 2019

**Anne Live G. Garvik
Prosjektleiar Huga på gard**

Prosjektleiar Anne Live Garvik fotografert av journalist Linn Helene Larsen i Avisa Valdres i samband med ein av mange saker om Huga på gard i lokalavisa.

Innhald

Innleiing	2
God blest i starten	4
Tre suksesskriterium	6
Fasar i kartlegginga	7
Kontakten med gardeigarar	9
Kvifor står gardar tomme?	10
Prosessen mot ei endring	11
Mange vil høyre om Huga på gard	13
Mange er huga på gard	14
Mentorordninga	15
Korleis måle resultat?	18
Møte med nye gardbrukarar	20
Kva no?	29
Vedlegg	30

God blest i starten

Tidleg i prosjektet fekk vi brei omtale i lokalavisa vår, avisa «Valdres». Den har eit opplag på om lag 8400, i tillegg er det mange som les ho på nett. Slik vart «heile» Valdres kjend med prosjektet, problemstillinga med tomme bruk, prosjektleiar, styringsgruppa og Innovangsjon.

Artiklane her og på neste side er henta frå avisa «Valdres» 14. februar 2017. Det var heilt i starten av prosjektet, og vi fekk plass på fyrste sida, på leiarplass og ei side inni. Det gav oss ein god start!

– Mange grunnar til at gardsbruk står «tome»

VANG: – Vi har definert fire hovudgrunnar til at gardsbruk står utan fast busetjing, fortel prosjektleiar Anne Liv Garvik og medlem av styringsgruppa Hallgrím Rogn.

Garden blir bruk som fritidsbustad og jordvegen blir eventuelt leigd ut. Men det er nok også tilfelle der folk som driv garden sjølv og brukar jorda i drifta av denne, men at tunet med husa

då eventuelt kunne seljast eller leia ut. Mange vel også ikkje å selja garden for då mistar dei tilknytinga til stolen som dei gjerne nytta som fritidsbustad. Det er også mange tilfelle der dagens eigrar ventar på at neste generasjon skal taka over. Dersom tun og til domes stolar skal skiljast frå garden krev det politisk semje, og er gjerne kontroversielt.

Prosjektgruppa er sett saman slik: Torbjørn Remmen, Vang

bondelag, Yvonne Tonnaer, V. Slidre bonde og småbrukarlag, Kjell Anders Haugen, Vang bonde og småbrukarlag, Ola Bakke, V. Slidre bondelag, Cathinka Vik, V. Slidre kommune, Arne Straum, Vang kommune, Vidar Eltun, ordforar Vang, Eivind Brenna, ordforar V. Slidre, Dag Inge Brufot, næringsutviklar Innovangsjon og Hallgrím Rogn, dagleg leiar Innovangsjon.

LEDER

Sjefredaktør og dagleg leiar
IVAR BRYNILDSSEN

Handlar om å utløyse nye ressursar

Vestre Slidre og Vang har gått saman om eit prosjekt som skal sikre «lys i glaso» på fleire hus og gardar i dei to kommunane. Prosjektet «Huga på gard?» skal dei neste tre åra bidra til å skape nytt liv på dei inntil 90 bruka ein reknar med står tomme, eller der eigaren ikkje bur sjølv. Prosjektet i Vang og Vestre Slidre har fått bygdeutviklingsmidlar i tillegg til at kommunane sjølv står for fullfinansieringa. Samstundes med oppstarten av gardsprosjektet i Vang og V. Slidre er også etnedølane på hogget og vil gjera noko aktivt for å koma det aukande problemet til livs.

I Etnedal reknar ein med at det står omkring 80 tomme gardar og búplassar. Og totalt i Valdres er det gjerne tale om nokre hundre. Det fortel ein heil del om potensialet, om ein lukkast med berre 10 prosent av desse er ringverknadene for

communane store. Det er flott at det er vorte engasjement omkring denne problemstillinga. Enda betre er det at det no endar i meir aktiv jobbing. Bakom mange av dei «tomme» husa og «ledige» búplassane er det ei historie. Mange har kanskje venta på at familiemedlemmer skal ta over, så skjer det ikkje. I mense har tidas tann tæra på bygningsmassen og mange stader er eigedomane prega av attgroing og verdiane reduserte. Nokon sit også bevisst på eigedomen fordi dei nytta stolane eller husværa på garden som fritidsbustad. I mange tilfelle blir jordveg som er lettdriven, leigd ut til andre. Det er også tilfelle der familieforhold har sett ei stoppar for sal eller overføring av eigedom.

Det er neppe eit forhold som er likt eit anna. Det krev ein porsjon klokskap å nærmee seg dei einskilde sakene. Men ved hjelp av nøytrale augo utanfrå, kan det vera mogleg å gå inn i dei einskilde tilfellene og foreslå løysingar der resultatet kan bli at eigedomane kjem ut på marknaden. At det er interesse der ute for å kjope småbruk og búplassar av forskjellig storleik, er det utvilsamt. Vi har også stadig mange gode døme på at draum om småbruk har vorte til verkelegheit. I dag er det nok mest tilgangen på objekt som er den berensande faktoren. Ein del av handlingsbiletet trur vi også må vera å lyfte ein del av problemstillingane ein kjem borti opp på det politiske planet. Det overordna målet er trass alt å skape meir liv og folk i bygda, då må ein også vera sterkt handlingsorientert.

Prosjektleiar for «tomme» bruk

Det er rekna med omkring 90 «tomme» bruk i Vang og Vestre Slidre

Anne Live Garvik (41) i Lomen er den nye prosjektlearen for gardsprosjektet som Vang og Vestre Slidre samarbeider om.

TORBJØRN MOEN
torbjorn@avis-vals.no

FAGERNES: – Med ein gong eg såg denne stillingsannonsen såg eg meg sjølv i rolla. Det liksom klapa, dette hadde eg veldig lyst til å drive med, fortel Anne Live Garvik (41). Garvik er den nye prosjektlearen for gardsprosjektet som Vang og Vestre Slidre dei neste tre åra skal jobbe saman om.

Allsidig bakgrunn

Ho har beskjedne 25 prosents stilling, men meiner at ho skal få utretta mykje for det. Kontorstaden blir i kontorfellesskapen 1724 i Vangstunet, men like mykje vil ho kanskje vera på farten.

Anne Live kjem opprinnelag frå gard i Halden og er gift til Garvik på vestsida i Lomen, som også er eitt av dei store mjøkebruka i kommunen. Ho har tre barn.

– Etter 17 år som sjukleiar innan Heimesjukleia i Vestre Slidre, valde eg å bli heime på garden, fortel Anne Live, som ikkje legg skjul på at ho brenn for prosjektet som skal bidra til å få lys i glaso på flest mogleg bruk og bu-plassar i dei til kommunane. Den nye prosjektlearen har også tre periodar bak seg i kommunestyrte Vestre Slidre for Bygdedista.

Mott stor velvilje

Idein til prosjektet kom frå Yvonne Tonner i Vestre Slidre Bonde- og småbrukarlag. Undervegg fann ein fort ut at det ville lone seg å samarbeide med nabokommunen. Idenne og prosjektoftalet møtte fort politisk velvilje. Slik byrja det å rulle, og straks det kom på plass BU-midlar og kommunane spedde på med pengar, var det klart for å tilsette prosjektleiar. Og no er ein i gang, sist veke var prosjektgruppa samla for å vise retning for prosjektet.

«Huga på gard»

– Målet er «Å få fleire folk hit litt umen på tomme bruk i kvar ei gren». Det let nesten poetisk. Og namnet på prosjektet er på ekte

Leiar prosjekt: Anne Live Garvik frå Lomen er tilsett som prosjektleiar for det nye gardsprosjektet som Vang og Vestre Slidre har gått saman om. – dette er meg, sa ho då ho såg stillingsannonsen. Ho vart valt blant åtte gode kandidatar.

valdresmål» Huga på gard» eller lettare omset; Lyst på gard?

For nokre år sidan var det ei kartlegging av såkalla tomme bruk i Valdres i regi av VNK. Vang har seinare også hatt ei eiga bustadkartlegging, men som spesielt ikkje går berre på gardsbruk.

– Tal vi har synet at det er omkring 20 «tomme bruk» i Vang og omkring 70 i Vestre Slidre. Det er nokså gjengs med omkring 13 prosent tomme bruk i Bygde-Norge. Vi er opptekne av å ha eit lokalt perspektiv, understrekar Hallgrim Rogn i Innovangsjon som også sit i styringsgruppa. Dei har også erfaring å hente frå mange andre kommunar som har gjort noko liknande for dei. Prosjektet legg til grunn denne definisjonen på «tomme bruk» at

eigar ikkje bur der.

– Ingen skal frykte oss, vi er opptekne av at det skal vera ein god prosess. Oppgåva mi blir mellom anna å hjelpe til med å finne løysingar, og sjølvsagt skal vi ikkje blande oss inn i salsprosessen om det endar med det, understrekar Anne Live Garvik. Ho har starta med å skaffe seg gardsboka. – Ein skal tro varsamt og det er alltid greiti iha kunnskap for ein tek kontakt, seier ho med eit smil. Noko av det fyrste dei vil gjera er sá sende eit brev til folk som sit med bruk av alle storleikar der eigaen ikkje bur der sjølv.

– Vi går spanande tider i mote, berre siste tida har vi fått 14 interessenter som har meldt seg til å kjope småbruk, seier Hallgrim Rogn.

Prosjektgruppe: Anne Live Garvik vil ha kontorstad i kontorfellesskapen 1724 i Vang. Ei styringsgruppa med folk frå flaglag i både kommunane, Innovangsjon og båe ordførarane er overordna prosjektet. I det daglege er det learen av Innovangsjon Hallgrim Rogn.

Tre suksesskriterium

Når mange meiner Huga på gard har gitt gode resultat, og at det bør vidareførast, tenkjer vi at det mellom anna skyldast tre suksesskriterium som har vore tilstade heilt frå starten:

- Prosjektet har hatt ei Styringssgruppe
- Huga på gard har vore eigd og dreve av eit privat selskap
- Vi har heile tida vore godt dekka av media

Styringsgruppa har vore verdifull med at prosjektet frå fyrste stund har vore så sterkt forankra med dei som har vore der. Vi har hatt sju møter kor mellom anna vegen vidare har blitt vurdert. I starten av prosjektet fekk alle innbyggjarane i Vang og Vestre Slidre eit info-skriv i postkassa (sjå vedlegg 2). Det var signert av både ordførarane og prosjektleiar. Slik fekk alle hos oss god informasjon om prosjektet.

Det har vore bra å vere eigd og dreve av eit privat selskap. Slik har dei prosjektansvarlege kunna stå «utanfor» kommunane, og kunne sjå på dei med briller sett utanfrå. Innovasjon har i tillegg god takhøgd og lave dørstokkar, dei er gode på å vere «på», og å skape blest. Med ein journalist som prosjektleiar sin nærmeste overordna har det vore eit pluss med å mellom anna bruke media.

Media har vore med oss heile vegen. Spesielt vil vi trekke fram lokalavisa vår, som også har eit eige magasin. Dei har vist stor interesse for prosjektet vårt frå fyrste stund, og gav oss god blest i starten. Fleire gardeigarar tok kontakt med oss veldig fort etter det. Tre gardar kom på sal i løpet av dei fyrste månadene mykje grunna denne breia omtala. Slik fekk vi ein god start, med resultata som kunne målast innan kort tid.

Når vi til tider opplev at salet av tomme bruk nærast eksploderer, og at vi nesten druknar i mailar frå folk som er huga på gard hos oss, tenkjer vi at det mellom anna skyldast fleire media som har dekka prosjektet så jamnt og breitt.

Fasar i kartlegginga

Vi opplevde ei overveldande interesse og hjelp blant dei vi har kalla «kjentfolk». Frå alle kantar fekk vi fort tilbod om å få info. Prosjektleiar var i løpet av det første halve året i mange korte og lange møter med folk som hadde oversikt over kva for bruk dei meinte at stod tomme. Vi opplevde at våre kjentfolk hadde god oversikt over grenda dei bur i, og nabogrender. Men ingen hadde full oversikt over heile sin kommune. Vi såg fort kva for gender vi hadde lite informasjon om. Då kontakta vi folk som budde i den grenda, for å få enda fleire namn på gardar dei meinte stod tomme. Totalt var vi i kontakt med om lag 15 kjentfolk.

For å ha eit konkret arbeidsområde har vi fokusert på gardar som har over 25 mål totalt, og kor eigar ikkje har adresse. Vi har fokusert på alle desse gardane som har eige gards- og bruksnummer. Slik har vi også hatt fokus på gardar som gjennom tidene er blitt tilleggsjord for andre gardar. Dette kan vere noko av orsaka til at vi fekk eit høgare tal med tomme bruk enn kva SSB opererer med. Vår tanke er at sjølv gardar som har vore eller er i drift med eigar som driv fleire gardar, kan ha eit potensiale for å oppnå vår målsetting. På nokon av desse gardane står tuna tomme. Då kan kanskje bustadhusa på desse gardane leigast ut. Nokon gardar blir ikkje lenger drevet av eigaren. Kanskje gardar som ein gong ble slått saman, kan skiljast igjen? Kanskje tuna kan bli skilt ut frå garden? Vi har og vore i kontakt med nokre eigarar av gardar utan bustadhus, då vi ser at desse og kan ha eit potensiale for endring.

Gjennom samtalene med kjentfolk fekk vi mange namn på gardar. Like viktig var det å høyra deira historie om korleis dei opplevde at det var på den enkelte garden før den vart fråflytta. Å høyra deira tankar om kvifor garden er tom no og kva dei tenkjer eigaren vil seia i møte med oss.

Med lange lister med namn på gardar var det ein jobb å sile ut kven vi ville fokusere på å arbeide med. Vi hadde konsekvent ein grense på at dei måtte ha over 25 mål. Nokon tun ser tomme ut, men eigar har sett opp nytt bustadhus på/ ved eigendommen. Uavhengig av om denne bustaden har utskilt tomt eller ikkje, har vi latt

desse gardane vere, då vi tenkjer at eigarane er på garden sin, sjølv om det ikkje ser slik ut når ein ser husa på tunet.

Vi har hatt tilgang på matrikkelen. I den kan ein sjå kven som står som eigar av garden, kor lenge den har vore eid av eigar og adresse til eigar.

Ved å bruke ulike kart får ein god oversikt over garden både med vegnett, plassering, høgdekurver, nærliek til vatn og kva for hus det er på garden, både heime og på stølen.

I våre kommunar har vi god oversikt over gardane i bygdebøker og gardsbøker. Desse gjev mykje info om kor lenge garden har vore i slekta, slektskap mellom neverande og tidlegare eigarar. Born, barneborn, sysken, syskenborn, nevøar og nieser og andre i heile slekta. Slik kan ein sjå korleis ståa er på kvar einskild gard med kven som er odelsberettiga eller arvingar. I bøkene kan ein også sjå kor mange hus det var på garden då siste boka ble skrevet og kor gamle mange av husa er. Slik får ein inntrykk av standard på husa og potensiale for desse med praktisk, økonomisk og/ eller affeksjonsverdi.

Det viktigaste av alt har vore å sjå alle gardane. Gå til dei uansett kor langt det er, få eit inntrykk av kva for hus det er på kvar enkelt gard. Men djup respekt for andres grunn har vi ikkje gått nære husa. Men vi har vore såpass nær tuna til å sjå at det er ein perle. Ein perle for dei som har elskar den, kanskje ein perle for den som eig garden no, og ein potensiell perle for nokon som er huga på gard. Vi har kalla alle dei tomme gardane våre for perlar. Alle har dei noko unikt som er nydeleg kvar på sin måte. Alle gardar har sine ressursar. Sjølv dei mest falleferdige bruk har ein gamal hage med sitt potensiale, ein koseleg bekk, ein unik utsikt, ein krok med god ro eller hus med unike detaljar. Det har vore gjevande å sjå alle desse perlene. Desse vitnar om levd liv med både glede, og kanskje mykje slit og nokon sorger.

Perlene våre har vore «tomme» i mellom 1 – 47 år, med eit gjennomsnitt på 24 år. Gjennomsnittsalder til eigar er 60 år. To tredjedelar av dei er eigmaktig. Halvparten av eigarane har bustad utanfor Valdres, men maks 45

mil unna. Med den andre halvparten, har to tredjedelar bustad i same kommune som den tomme garden. Med to unntak er garden noko som har vore i familien før eigaren overtok garden. Gardane våre har frå 25 til om lag 2000 mål totalt. Frå 0- 90 mål med dyrka mark, med eit gjennomsnitt på 35 mål.

All info gjorde at vi etter kvart fekk ein del kjennskap til dei tomme perlene våre. Med mange var det lett å finne kontaktinformasjon på eigar. På gardar kor det er ein eigar er det lett å vite kven ein skal kontakte. Med fleire eigarar har det vore fleire å forhalde seg til.

Fleire gardar er eigd av folk som har gått bort. På gardar uten odel kan det vere mange som er rettmessige arvingar. Med dei tok vi ein ny runde med kjentfolk. Kven skal vi kontakte som eigentleg har noko med denne garden å gjera? Det var ikkje alle som hadde svar på det. Løysinga på fleire gardar fekk vi med å finne ut kven som brukar jorda på den tomme garden. Om ikkje den som driv jorda visste kven som hadde noko med garden å gjera, visste han i alle fall kven som visste det! Slik fekk vi dei namna vi trengde for å vite kven vi kunne kontakte. Etter å ha fått ein god oversikt på kva for tomme gardar vi hadde, telte vi til 114 gardar. I løpet av prosjektet har 10 gardar blitt tomme. Dette då eigarane har gått bort. Slik har det blitt til at prosjektet har hatt fokus på 124 tomme gardar.

Kontakten med gardeigarar

Eigarane av ni tomme bruk tok kontakt med oss då prosjektet vart kjend, før vi tok kontakt med dei. Dette var i hovudsak folk som var veldig klare for å få ein endring på garden sin. Til dei fleste andre som ikkje er busett i våre kommunar og som ikkje allereie hadde fått det vi kallar «ordførarbrevet» med overskrift. «Til alle som bur i Vang og Vestre Slidre» (vedlegg 2), sendte vi det til dei. Då med overskrift «Til deg som eig ein tom gard i Vang eller Vestre Slidre», eller «Til deg som er arving til ein tom gard i Vang eller Vestre Slidre». Vi kontakta eigarar av om lag sju gardar om senn.

Noko tid etter brevet frå ordførarane sendte vi eit nytt brev med litt meir personleg kontakt (vedlegg 3). Der skreiv vi kva for gard vi ynskja å høyra deira plan om. Vi spurte meir konkret om dei kunne tenkje seg å selja der vi tenkjer det kan vere aktuelt. Men nokon spurte vi berre om utleige, og med nokon om både sal og utleige. Alle breva ble sendt i papirformat i A4 med eit biletet vi syntest var stemningsfullt på framsida. Takk til Gunvor Hegge for lån av biletet! Alle breva ble lagt i konvolutt med frimerke, og sendt i posten til den adressa til eigar som står i Matrikkelen. På alle konvoluttane skrev prosjektleiar sin eige private adresse bakpå som avsendar. I breva var det også kontaktinfo til prosjektleiar med både telefon, mail og adresse.

Tanken vidare var å ringje eigaren etter noko tid. Det gjorde vi med 70 eigarar av våre tomme bruk. Med dei fleste samtalene spurte vi først korleis dei hadde opplevd å få breva frå oss, med at det er ein privatsak om kva ein tenkjer for sin eigedom, og at dette er noko andre ikkje har noko med. Vi sa at det er frivillig om dei vil svare, og at eit eventuelt svar ville vera anonymt og berre kome fram som eit tal i ein kartlegging. I gjennomsnitt vara kvar samtale i om lag 20 minutt.

Dei aller fleste samtalane vart gode og konstruktive. Eigarane har reflekterte tankar om kvifor deira gard står tom. Dei fortalte meir enn gjerne om sin gard, og kva for ein plan dei hadde med den. Frå liknande prosjekt andre stader i landet var vi førebudd på at nokon kunne ta det ille opp at vi kontakta dei. Det opplevde vi berre i to tilfelle. To som tek det ille opp er to for mykje, samstundes som

det ikkje er uventa då vi bryr oss med noko som absolutt er ei privatsak.

Til nokon har vi ikkje ringt, då dei sjølv har tatt kontakt med oss etter at dei hadde fått dei to breva. Ein forklarte ståa på sin gard på eit koseleg julekort. Tre ringte prosjekteigar og fire sendte mail.

Vi i Innovasjon har eit breitt kontaktnett. 27 av eigarane har ikkje fått brev frå oss. Vi vurderte det som at det med nokon ikkje var nødvendig å kontakte dei på ein såpass formell måte. Nokon prata vi med når vi tilfeldigvis møtte dei i meir uformelle samanhengar, men kor det var rom for å ha ein fortruleg prat.

Vi hadde ei ringjerunde til fleire vi tenkte at kanskje hadde eit hus å leige ut. Slik fekk vi ein prat, kartlagt kva som er ståa med den garden, og kva for planar eigaren har med sitt bruk. Når vi spurte om utleige var det mange bustadhus som allereie var leigd ut, eller dei stod tomme i påvente av at ein av borna til eigar hadde plan om å busette seg der innan kort tid. Med nokon gardar har vi av ulike orsaka ikkje snakka med eigaren, men heller med nokon som kjenner eigaren godt. Med 10 gardar har det skjedd ein endring utan at vi har hatt kontakt. Dette tenkjer vi blesten kring prosjektet har noko av skulda for, men også at nokre av desse gardane er blant dei som ville fått ein endring uavhengig av prosjektet.

Ikkje alle er like lett å få tak i på telefon. Nokre har vi ringt til mange gonger over lang tid. Med nokon har vi ringt til nokon andre for å høyre korleis ein skal få tak i eigaren. Med andre har vi kommunisert med sms eller via Messenger.

Tok kontakt med oss etter prosjektstart:	9
Eigar har fått 2 brev, og vi har ringt:	70
Eigar har fått to brev, eier tatt kontakt:	8
Vi har tatt kontakt på uformell måte:	27
Endring utan at vi har vore involvert:	10

Kvifor står gardar tomme?

Gardar står tomme fordi ingen flytta inn då nokon flytta ut. Eit anna moment er at krav om buplikt på landbrukseigedom kom med innføring av lov om omsetjing av fast eigedom, konsesjonslova, i 1974. Slik har det blitt til at gardar som fekk nye eigarar før den tid ikkje har hatt krav om å busette seg på garden. I løpet av desse tre åra med Huga på gard har det skjedd ein endring på 35 tomme gardar. På nokre har eigar busett seg, fleire har fått ny eigar ved sal og nokon er til sals no.

Av eigarar som vi har vore i kontakt med, er det berre to som seiar at dei ikkje er modne for å tenkje på kva dei ynskjer for sin gard.

Mange brukar garden som ein fritidseigedom som er særstakt viktig for dei å ha. Av dei som har ungar er det fleire som trur at dei ikkje vil ta over. Eigarane seiar dei vil selja når dei tenkjer at dei ikkje får vere der meir. Dei som ikkje har naturlege arvingar har eit tidsperspektiv på når dei tenkjer at tida er inne for å selje sin fritidseigedom.

Nokre eigarar vil vente med å gjere noko med garden til eigne barn, barnebarn eller andre unge slektingar blir eldre. Dei hadde konkrete namn på kven av sine born eller andre dei tenkjer at kanskje vil ta over. Fleire var tydelege på at garden «kan ikkje stå tom i ein generasjon til». Slik vart det eit konkret uttrykk for at eigarane vil la dei unge få eit tilbod, men om dei ikkje vil/ kan vil eigaren at garden seljest. Dei fleste av borna eller andre unge slektingar som ble nemnt er i ein aldersgruppe kor det er for tidleg å vente at dei no kan vite kor dei vil etablere seg (13- 24 år).

Med to unntak har alle våre tomme gardar stolar. Her er det sterke kjensler. «Eg vil ikkje selja garden fordi eg vil ikkje miste stolen». Kjenslene for stolen kan ikkje rokkast ved. Med dei er det også viktig for eigaren at familiemedlemmar i all framtid skal kunne ha glede av stolen. Men dei fleste er tydelege på at dei gjerne vil selje garden. Dei har ikkje kapasitet til å ta vare på den. To gardar har no blitt seld, eller er til sals med at eigar har fått behalde stolen.

I åtte tilfelle vil perleeigaren gjerne selje garden, men vil vente av respekt for eldre slektingar. Dei vil selje når «mor døyr».

Det er mange gardar som kan få ein endring om ikkje så lang tid. I tillegg til «plan om sal» er det fleire av dei som er «uavklarte» og dei som «ynskjer å selje viss dei får behalde stolen» som er i ein fase kor det går mot sal. 35 av våre 124 tomme perler har no fått ein endring. Kvifor det førebels ikkje er ein endring på resten, kan i tal oppsummast slik:

Fritidseigedom:	15
Håp om at nokon i familien vil busette seg der:	18
Ynskjer å selja viss dei får behalde stolen:	10
Plan om sal:	18
Uavklart:	21
Garden er tilleggsjord:	7

Ragnhild og Lennart var Hugo på gard ved prosjektstart, no lukkelege gardeigarar av eit bruk som kom på sal då eigar fekk behalde stolen sin.

(Bilete frå reportasje i NRK Oppland jan. 2017)

Prosessen mot ei endring

Det er mange som har tatt kontakt med oss då dei ynskjer å få ein endring på garden sin. Og nokon kjem fram til at dei vil ha ein endring når vi tar kontakt. Som hovudregel rådar vi alle til å bruke egedomsmeklar. Mest fordi dei då kanskje kan få mest mogleg for garden. Men nokon ynskjer å ikkje ha så mykje «styr» med å selja garden, og det er ikkje så viktig for dei at garden blir seld mykje over takst. Då bidreg vi inn i ein salsprosess. Vi råder alle til å innhente takst, men vi kan så ta bilete og lage ein presentasjon av garden på våre nettsider som vi så delar med dei på interesselista vår, og på ulike nettsider. I fleire tilfella har vi opplevd at gardar har blitt seld fort på denne måten. Eigarane får møte dei som er huga på denne garden personleg, og kan få ein kjensle på om dei synast dei dei møta er dei rette til å vidareføre livet på garden. I nokon døme har vi sett at det ikkje er dei som har kome med det høgaste bodet som har fått kjøpt garden. Nokon har også fått kjøpe ein gard under takst, då eigar har følt at dei er dei rette. Slik blir det ein god prosess for eigar. I sluttfasen av eit sal er vi veldig tydelege på at partane lyt bruker advokat.

Med fokus på utleige av bustader på tomme bruk eller utleige av ekstra bustadhus på gardar har vi erfart at dei med få unntak allereie er leigd ut. Fleire hus som ikkje er leigd ut er i ein slik forfatning at kostnadene ved å sette dei i stand er såpass høg at det vil vere vanskeleg for eigar å tene det inn att på utleige. Nokon av husa har vore leigd ut tidlegare, men vi ser at med kontakten med oss har nokon blitt motivert til å fortsatt leige ut. Vi har også vore involvert i sal av nokre gardar med busetting. Totalt har vi vore involvert i endring på 55 gardar.

Sal av gardar har også ulemper. Nokon kan ha leid bustadhuset over lang tid. Dei lyt finne ein anna stad å bu når garden får nye eigarar som vil bu der. Jorda på garden kan vere leigd bort. Med nye eigarar som ynskjer å drive jorda, kan legetakar miste verdifull jord for sin drift. Det er viktige moment å ha fokus på. Alle medaljar har ein bakside.

LEDER

Skremmende utvikling

Gårdbruks i Vestre Slidre og Vang er inne i et generasjonsskifte. Mange har ingen til å overta. Altfor mange bruk blir stående tomme. Det synes Anne Live Garvik, leder for de to kommunenes felles prosjekt «Huga på gard», er skremmende.

Det synes avisa Valdres også. Det er skremmende. Og ødeleggende for Valdres som samfunn. Over hundre gårdsbruk står tomme i de to kommunene. Det er ingen grunn til å tro at situasjonen er veldig mye mindre kritisk i resten av Valdres. Mens «småbruk» stadig er det mest populære søkeordet på Finn, og mange av oss går med en drøm om mer plass, frihet og nærbetning til naturen, liggjer brukene brakk, utilgjengelige for folk som kunne ha flyttet hit og bidratt til flere unger på skolene, flere yrkesaktive, flere skatteinntakere, mer liv og nøre og større framtidsoptimisme.

Garvik forteller at det nyttar å gjøre noe. Hittil er tolv gardar blitt solgt. Åtte er leid ut. Totalt er 40 personer bosatt. Og ytterligere 15 eiere har planer om å legge gården ut for salg. De siste månedene har vi sett den ene perlen etter den andre til salgs. Og meglere melder om til dels enorm interesse. Det er ikke uvanlig at det følger med både stol og jakttrett.

Vikjenner nok alle noen som bor «neafor» som kunne tenke seg å selge dyrt der de bor, betale ned lånet og kjøpe billig i Valdres. Selv når lånet er historie har mange rád til en solid oppussing. Og eksemplene begynner å bli mange på folk som tar med seg pc-en og jobber like bra fra en dalside i Valdres, og heller kjører opp og ned av og til.

Garvik forteller at det også er veldig mange unge i etableringsfasen som ønsker seg et småbruk. Og at hun har mentorar som står klare til å hjelpe dem som kjøper med praktiske rád og bistand.

Avisa Valdres vil påstå at den jobben som her gjøres er noe av det aller viktigste og mest fornuftige kommunene i dalføret kan engasjere seg i. Det handler i stor grad om å skape trygghet for begge parter. De som sitter som eiere av et gårdsbruk vil gjerne ikke selge familiens historie uten å ha tenkt seg om en rekke ganger, og slett ikke til «hvem som helst». Det handler om røtter og identitet gjennom generasjoner. Det er lett å forstå at et salg er mye mer attraktivt om du møter «den rette». Noen som forstår, som føler stedets sjel og historiens sus. De folkene finnes. Og Anne Live Garvik kjenner dem åpenbart igjen. Vi trenger flere som henne!

Mange er huga på gard

I løpet av Huga på gard-prosjektet, som er inne i sitt tredje år, har 22 tomme garder har fått lys i vindauge.

LINN-HELENE LARSEN
linn-helene.larsen@avisen-valdres.no

VANG/VESTRE SLIDRE: Prosjektleiar i Vang og Vestre Slidre kommunars felles busettingsprosjekt for tomme garder, Anne Live Garvik, har i løpet av prosjekter kartlagt alle tomme gardsbruk med eigne gards og bruksnummer i kommunane, totalt 124 i talet.

- Det var 118 tomme bruk ved prosjekts oppstart, og i løpet av to år har ytterlegare seks vorte tomme. Men til no har også tolv gardar vorte seit, åtte leigd ut, og på tre av gardane har eigar sjølv flytt inn. Totalt har rundt 40 personar vorte busett. I tillegg har 15 eigarar planar om å leggje ut garden for sal i løpet av året eller neste år, fortel Garvik, som gler seg over kvarat elnaste bruk det blir nytt liv på.

Viktige arbeidsplassar

Ho fortel at ho opplevr at mange står overfor eit generasjonsskifte på gardane, men at ein god del ikkje har nokon arvtakarar som kan eller vil overta, og at brukarar blir ståande tomme. Det synst ho er ei skremmande utvikling.

- Vi ser at det er eit behov for Huga på gard-prosjeket - som no er inne i sitt andre av totalt tre år - og at nokon burde drive med dette litt om litt heile tida for å bidra til å uthye sal, seier Garvik.

Ho legg til at uthye er like viktig som sal, ettersom behovet er stort også i den marknaden.

- Gardane er viktige arbeidsplassar i Vang, Vestre Slidre, og ikkje minst Valdres, og arbeidsplassar er det behov for som aldri før. Ingen er temt med at gardsbruk blir ståande tomme, fastslår Garvik.

Fyldig interessentliste

Prosjektlearen opplever dessutan at det er ei stor interesse for prosjektet og gardane det formidlar, særleg blant unge som er i etableringsfase.

- Eg har ei stor interessentliste med 90 e-postadresser som blir varsle når eit nytt bruk kjem for sal. Bak ei adresse er det dessutan gjerne

HUGA PÅ GARD: Prosjektleiar Anne Live Garvik jobbar for å få lys i vindauge på tomme gardsbruk i Vang og Vestre Slidre.

fleire namn, så det er mange som føljer med på gardane som leggjast ut, fortel Garvik.

- Veldig mange av dei er unge menneske som ynskjer at garden skal drivast vidare, seier Garvik.

- Det er heller ikkje alle som

ynskjer å bruke eigedomsmeklar til salet, med alt det inneber, men heller sel privat. Ved privatsal med hjelp frå oss har seljar sjølv kontroll, og kan ha dialog med potensielle kjøparar, noko som betyr mykje for mange. Vi anbefaler alle å seljarar ikkje er ute etter å få mest mogleg for bruken, men

heller å bli kjende med kjøparar for å finne dei «rette» til å ta over. Mange sel faktisk under takst, fordi dei ynskjer at garden skal drivast vidare, seier Garvik.

- Felles for gardane vi sel er at dei ikkje er så store - gjennomsnittet er på rundt 35 mål dyrka mark - og at husa er gamle og treng oppgraderingar. Dermed er ikkje prisane så høge, og ein kan få mykje for pengane. Vi opplever også at seljarar ikkje er ute etter å få mest mogleg for bruken, men

garden, men vi har ei forståing for at ikkje alle vil det, og hjelper gladleg til med mar-knadsføring av eigedommen.

Men seljar må sjølv engasjere takstmann for å innhente takst, samt engasjere advokat til å handtere salspapira, seier Garvik.

Mentorordning

Prosjektlearen fortel også at Huga på gard er ikkje berre ei kartlegging eller eit prosjekt med mål om at tomme garder skal få nye bebuarar. Det er like viktig at dei som kjem dit

skal lykkast med ynska sine.

- Difor har vi ei mentorordning med fleire gode mentorar innan ulike område, som alle er veldig på tilbodssida med råd, fortel Garvik.

- Mellom anna er Odd Arne Rudi ved Valdresmusea til stor hjelp med det byggtekniske, og Yvonne Tonnaer, leiar i Bonde- og småbrukarlaget i Vestre Slidre, til god hjelp for dei som treng råd om all slags drift på garden, seier Anne Live Garvik.

Mange vil høyre om Hugo på gard

Prosjektleiar har brukt relativt mykje tid på å fortelja andre om prosjektet. Det har vore sju møter med styringsgruppa, i tillegg til at dei har fått jamlege infoskriv, i alt 20 stk. Ho har hatt innlegg to gonger på møter i begge kommunestyra, i tillegg til at ho har vore på eit møte i kommunestyret og på eit folkemøte andre stader i Valdres. Ho har vore i regionrådet for Valdres, på tre opptak med NRK Oppland, på eit opptak med NRK radio, og på landbrukskulane i Aurland og i Jølster. Ho har vore på eit lokalt møte med nokre stortingspolitikarar, på nokre lokale arrangement i regi av Innovasjon og næring og på møter med faglaga i både kommunane. Det har også vore ein reportasje i magasinet «Ren mat», og ein del kontakt med lokalavisa som også har eit eige magasin. Fleire politikarar og andre eldsjeler har teke kontakt for å få info om prosjektet

Mykje av det som er blitt sagt og skrevet er seinare blitt delt i fleire medie, både på papir og på nettsider. Eit døme på kor fort noko kan delast er med nettsida «Lys i gamle hus». Dei delte informasjonen vi har om Hugo på gard på vår nettside. Same helga var det sett av omlag 115 000 og delt over 500 gonger. Kort tid etter fekk vi 25 nye mailadresser på interesselista vår!

Det mest gjevande har nok vore å møte ungdommane som tar landbruksfagleg utdanning. I etterkant av besøk hjå dei, har vi fått besøk tilbake med ynskje om å kome til nokon av våre dyktige gardbrukarar. Slik får vi gitt dei noko både i ord og i røyndom!

Frå skule til gardstun

Frå Sogn avis tysdag 15. mai 2018

Mange er huga på gard

I skrivande stund har vi 130 mailadresser på det vi har kalla «interesselista» vår. Vi vet ikkje så mykje om kor mange det er i kvar familie, men av dei vi vet er det i gjennomsnitt 2,3 i kvar husstand. 10 % av desse er frå land utanom Noreg. Vi har ein god breidde i variasjon av våre tomme bruk, og ingen av våre interessentar er like. Slik blir det mange gode matchar! Vi ser spesielt tre tydelege moment i møte med våre interessantar:

1 Dei fleste av dei som er huga på gard hos oss er veldig bevisste på korleis deira draumegard skal vere. Ofte er det mange ynskjer som vi ikkje kan klare å innfri. Vi har opplevd å vise folk 15 gardar, utan at nokon av dei er slik dei vil ha. Vi har nokon unntak- men jamt over ligg gardane våre relativt tett på andre gardar. Nokon stader skrår det noko bratt oppover. Det gjer at vi ikkje har så mange gardar med store og flate gardstun, som nokon ynskjer seg! Vegane kom av di det var gardar der, og slik er det framleis. Men no er vegane meir trafikkerte. Slik blir det til at nokon synast gardane våre ligg for nære veg. Andre gardar som ikkje ligg ved ein hovudveg, har gjerne ein meir krevjande gardsveg, som kan skremme nokon.

2 Gjennomsnittet med dyrka mark på gardane våre er 35 mål. Det er ikkje så mykje om ein ynskjer å drive stort med til dømes husdyrhald.

3 Mange treng ein realitetsorientering på pris. Dei fleste gardane som vi har fokus på, har ein takst på 1,5 – 2,2 millionar. Dette er flotte plassar, og ein får veldig mykje for kjøpesummen om ein ser kor mykje ein får når ein kjøpar ein gard – men vi opplev at mange tykkjer det blir for dyrt. Anten fordi dei synast at summen er for høg, eller fordi dei ynskjer å ha eit nytt og moderne hus på garden. Nokon tenkjer at dei lyt bruker 1-2 mill før dei kan «gå inn døra». Då blir det for dyrt for mange.

Vi ynskjer ikkje å svartmale livet på ein gard og hos oss, men med nokon er det ein bjørneteneste å rose måle det. I møte med enkelte har det vore viktig å gi litt realitetsorientering på kva det vil seia å bu i Valdres, på bygda og på ein gard. Slik ser nokon at dei passar best til å ikkje bu her, at dei ikkje bør bu på gard, eller at dei bør leite etter ein gard andre stader i landet. I møte med nokon

er vi opptatt med å formidle at det er mykje å ha ansvar for når ein har ein gard. At ein har ansvar for mange hus, vegar og gjerding. At ein lyt like å gjere noko til alle tider på døgnet, på alle slags dagar og i all slags ver. Spesielt viss ein vel å ha dyr, men også med at ein har ansvar for ein heil eigedom. At dei synast det er greitt å leve med at det alltid er noko ein skulle ha gjort. Som synast det er greitt å bruke pengar på verktøy, maskinar og vedlikehald.

Hos oss er det også viktig å ha sertifikat og bil, og at ein ikkje kvir seg med å køyre på eit vinterføre som kan vare i 6 månader!

Nokre av gulltipsa vi delar for korleis lykkast med å drive ein gard er også at ein lyt ha styring med økonomi, vere nevenyttig og praktisk, ha ein genuin interesse for visse aktivitetar og produksjonar og å utvikle garden litt om senn. Alt kan ikkje skje på ein gong. Tolmod er viktig. Å tenkje på kombinasjons - moglegheiter, å bruke seg sjølv og garden sine ressursar på best mogleg måte. Å kjenne sine grensar, moglegheiter og interesser. Og å vere realistisk på at ein må søkje og å ta imot lærdom frå andre. Pengar, god helse og kunnskap er viktige faktorar.

Mentorordninga

Eit viktig moment for oss har heile tida vore at vi ikkje berre vil vere eit busettingsprosjekt. Vi vil også vere eit næringsprosjekt. Dette har vi kalla «Mentorordninga».

Det er ikkje noko must at dei som busett seg på gard hos oss skal drive med landbruksrelatert næring. Men om det er nokon som ynskjer det, har vi prøvd å bidra til å formidle kunnskap om det som kan vere relevant for den særskilte. Vi har utrøeg mange ressursar i kommunane våre med folk som kan mykje! Vi har stor breidde i kva slags kompetanse våre etablerte gardbrukarar har. Våre gardbrukarar er dyktige i sitt fag, og har vist ein enorm rausheit i å dele av sin kunnskap og erfaring til dei som ynskjer det. Slik har det blitt til at vi har hatt mange å spille på. Ingen kan alt, men vi er mange som kan mykje om litt! Det har vore fantastisk å kunne rettleie dei som ynskjer kunnskap til dei vi vet har det, og at dei er blitt så godt

tekne i mot. Fleire har også opplevd å bli veldig godt tekne imot i bygda, og har verkeleg fått erfare at nabo hjelper nabo. Vi har også fått med fleire av dei nye bondene på mentorordninga til Norsk Landbruksrådgjeving.

Sjølv om vi har mykje å gje av kompetanse og erfaring, ser vi likevel at det å drive med næring ikkje kjem i fyrste rekke for dei som busett seg på ein gard. For mange er det viktigast å byrja med å sette i stand husa på garden, og å ha inntekt utanfor garden for å finansiere dette.

Vi har hatt to dagar med seminar. Reportasjen på dei to neste sidene er frå det fyrste seminaret vi hadde (vedlegg 4). Mot slutten av prosjektet hadde vi ein heil dag med både seminar og huga på fest (vedlegg 5), som også vart ein stor suksess.

Enorm interesse for småbruk

Draumen om gard- og småbruk fylte Furulund pensjonat laurdag under inspirasjonsseminar i regi av Huga på gard. Samstundes står 170 personar på interesselliste for gard eller småbruk i Vang eller Vestre Slidre.

HALLGRIM ROGN
redaksjonen@avisa-valdres.no

RON: - Det er stor inspirasjon å høyre om alle som har fylgt draumen sin og som no sit på mykje spissa kunnskap om å lukkast med gard, fortel Christin Hoie.

Han hadde teke turen frå Nannestad til Valdres for seminar denne helga. Med vener i området var han tildeig ute med å melde interesse når Huga på gard starta opp, og han følger no tett med på alt som kjem ut på marknaden av garder.

Positivt for Valdres-landbruket

Eit fermtitals personar var altså på plass for å lære, inspirere og knyte nye likesinna kontakter under inspirasjonsseminaret «Kan småbrukdraumen bli verkleiehet» i regi av prosjekt

Huga på gard og faglaga i Vang og Vestre Slidre laurdag.

- Fullt hus med positive folk, dette lover godt for Valdreslandbruket, sa ordførar Ole Jacob Christensen, under innleiinga.

I tillegg til deltagarane var det femten bønder eller andre ressurspersonar knytt til landbruket på plass for å dele kunnskap og erfaring.

- Eg er så utrolig glad for såpass mange stiller opp for å inspirere andre som er i startfasen. Dykkjer alle gull verd, sa prosjektleiar Anne Live Garvik.

Ho retta samstundes retta ein stor takk til Yvonne Tonnaer frå Vestre Slidre bonde- og småbrukarlag som organiserte inspirasjonsdagen.

Potensial i grønsaker og bær

Primus motor for gartneriet på Slidresøya, Anders Nordrum, var tydeleg i sitt innlegg om at «salt» er mogleg å dyrke i Valdres, og at det er mogleg å tene pengar også på grønsaker.

- Ta til demes alle tonn med raudlauk og punne som vert fortært i lag med rakfisken frå Valdres. Kvifor satsar ingen på å produsere dette lokalt? Både kvalitet og storleik ein oppnår her er minst like god som andre plassar det vert produsert, sa Nordrum.

Mange trur ein kald Valdres-summer ikkje let seg kombinere med bærproduksjon. Solkverdrykar Eirik Berge frå Vang kunne opplyse om noko anna i sitt innlegg.

- Eg har planta den minst hardføre varianten på 70 mål hjå meg. Den klarar seg heilt fint. Modning noko seinare på året enn andre plassar er bra både med tanke på marknaden, nattfrost og ikkje minst sukker og smak i bæra, sa Berge.

Arbeid og hobby

Nokre av innleiarane hadde garden som einaste arbeid, mens andre hadde bruket som

livsstil og hobby ved sidan av anna arbeid.

- For oss er garden eit liv, ikkje ein jobb. Men det betyr også at det er mykje jobb i livet vårt, fortalte ein smilande Elin Aarum om si drift på «Haugstad gård» med sau, diverse andre dyr, grønsaker, frukt og bær.

Mange var også sara tydelege på at dei var godt nögde med livsvalet om å drive ein gard og at bondeyrket betyr ein meiningssykt kvardag.

- For vår del har det handla om å ikkje bruke meir enn du tener og samstundes gjøre seg minst mogleg avhengig av faktorar ein ikkje har styring på sjølv, sa Ole Jacob Christensen og Yvonne Tonnaer i sitt innlegg om deira småskala drift.

Deira konklusjon var at det er fullt mogleg å leva det livet ein ønsker og få drifta til å gå rundt også på mindre bruk.

- Dei fleste som prata denne dagen har også sagt seg villig til å vera frivillige kontaktbønder folk som ynskjer å lære meir.

- Eg skulle hatt ein mentor og kjent endå fleire frå dag ein, så ta med dykkjer alt de kan få på denne dagen, fortalte Inger Toril Holte Breien frå Breie gard i Etnedal.

Ho fortalte elles om drifta på Breie gard, mellom anna den siste nyvinningen med ljos laga av storfetaleg.

- Høy på mange og sorter det som høver for deg. Du finn kanskje ein du deler eit ekstra tett idégrunnlag med og då har du komme langt, sa ho.

Utdryking, økologisk mjølkeproduksjon, sau, geit, utegris, grønsaker, osteproduksjon, distribusjon og stølsliv var tema ein svinga innom i løpet av dagen.

- Berre ta kontakt med meg eler ein av dei andre. Vi er temmelig ferske i drifta og hugsar framleis mange av fallgruvene ein kan gå i dei første åra, sa til demegeitebonde Gro Arneng frå Skjel.

FULLT HUS: Ein god kombinasjon av bønder med lang erfaring og unge folk som

Plass til alle

Visdomsorda sat generelt tett denne dagen og stemminga var at det er plass til alle i Valdreslandbruket.

- Hugs det at før utvandringa til Amerika byrja budde det dobbelt så mange som no i Vestre Slidre. Og dei breddde seg på det som var mogleg å dykjer i kommunen. No hadde me stort sett dava alle mann om Coopoen hadde stengt ei veke, sa Kåre Skogstad som driv økologisk mjølkeproduksjon i temmeleg stor skala med mykje gamle rasar i besetninga.

Han var klar på at det er plass til å både dei som driv stort og dei som driv i mindre skala. Det viktigaste er at jorda vert halde i hevd.

- For samfunnets del er det berre å byrje som gardbrukar. Det meiner eg sjølv om det kan bety at eg eller andre bønder som slår fleire gardar no lyt finne andre alternativ.

Med fullt hus om mange interessantar ligg det an til fleire samlingar i regi av Huga på gard framover.

Ynskjer å koma i gang med sin gardsdraum fylte Furulund pensjonat i Ren kaurdag.

Snart 200 på interesselista

Etter eit år med «Huga på gard» har prosjektleiari Anne Live Garvik 170 personar på «Huga»-lista si.

HALLGRIM RØGN
redaksjonen@avisa-valdres.no

RØGN: - Her er alt frå familiar som ynskjer å kjøpe gard og vidareføre drift, til folk som ynskjer å bygge opp att ein plass næraast frå botnen av, seier Garvik.

Ein del av dei som er på lista bur i Valdres, men brorparten er utabygd.

- Eg skal gjere mitt beste for å finne ein plass til alle saman, informerte Garvik på seminaret.

Ho har tatt mål av seg å vera i kontakt med alle eigara av tomme bruk i Vang og Vestre Slidre i løpet av året. Det har synt seg at dei fleste er positive til å snakke om garden dei eig.

Folk er både blide og pratasame når eg tek kontakt. Alle tomme garder har si historie og mange har ei sterkt ynskje om å sjå liv på tunet att. Samstundes er det et viktig å understreke at

det ikkje berre er tomme garder vi jobbar med. Gode generasjonsskifte er også viktig og høgt på agendaen, fortel Garvik.

Huga på gard-prosjektet varer ut 2019. Før den tid håper Garvik att det har vorte omsatt garder i alle grender i både kom-munær.

- Det er som sagt mange som er klare for å kjøpe, saareig for bruk som ikkje er i aller høgste prisklassen. Vi oppmodar som ein regel seljarar om å bruke meklar, men det har synt seg at mange er meir opptekne av kven som tek over enn høgast mogleg pris. Det har vi fleire eksemplar på folk som hentar inn ein takst på bruket sitt, luftar interessa blant dei som er på lista vår og sel til den dei tykkjer har gode planar for garden, avsluttar Garvik.

HUGA PÅ GARD: Med 170 personar på interesselista for gardar i Vestre Slidre og Vang er prosjektleiari Anne Live Garvik klar på at det er rett tid for å selja gard i Valdres no.

Tre på seminar

Björn Nylander (42) og Emre (4) fra Falun - har kjøpt gard i Høre

Saman med resten av familiene (to soner til, samt kona Erika) tek Björn og Emre over eit myllerebruk i Høre 1. juli for å vidareføre drifta.

- Vi flyttar frå Falun i Sverige så fort skulen sluttar. Vi er allereie i gang med mentoropplegg gjennom Norsk landbruksrådgjeving her i Valdres og det å få nettverk både i grinda og med andre bander er hovudgrunnen til at vi er her i helga.

Ingunn Vedvik Jensen (24) og Tobias Kunz (29) - Har kjøpt gard i Høre

Fyrste mai flytter Ingunn frå Ulnes og Tobias frå Sveits inn på Eikra i Høre som har stått tomt dei sist åra.

- Tobias er tørmar og er i gang med jobb for Vang bygg. Det er også istrondsetjing av husa på garden som har prioritert fyrst for vår del. På sikt vert det økologisk produksjon av fleire slag, og vi er er her i dag for å bli kjent med andre bander i området og få inspirasjon til framtidig drift.

Christian Hele (31) fra Nannestad - ser etter gard

Saman med venner som deler interessa for økologisk landbruk ser Christian etter gard i Valdres.

- Bruket kan vera lite eller mellomstort og det gjer ikkje noko om inntakken er bratt då vi ser for oss å bruke mindre maskiner. Breidda vi ser i landbruket i Valdres på ei dag som denne gjer det ekstra motiverande å koma seg hit. Og så treng eg fjell rundt meg!

Korleis måle resultat

Vi tenkjer at det viktigaste resultatet med prosjektet er inspirasjonen som kom da det starta.

Inspirasjonen gardeigarar fekk til å få ein endring på garden sin. Inspirasjonen dei som var huga på gard fekk til å koma til oss, eller å framleis vere inspirert til å vente på at den rette garden skal koma for dei. Vi fekk fleire nye innbyggjarar berre ved at vi hadde fokus på å få gardar på sal. Og fleire av desse har no fått kjøpt draumegarden!

Ein gard i prosjektet vårt som var ubebudd heiter Brekkebakadn. Kort tid etter at den nye eigaren, Tor Evert Johansen, fekk overta garden, skreiv han dette:

Evert Evert er ved Oppland.
3. november kl. 22:19 ·

Åhh, det var nesten!

En bok kan forandre så mye i ens liv! Min var Markens Grøde. Jeg leste den i 2009 og følelsen den gav om å bygge opp noe eget var enorm. At en gård kan være en broder eller en venn som man har en dialog med; utvikle etter plassens premisser.

Tidligere i år dukket det opp et tilbud fra Vang kommune i Valdres om at de hadde en gammel gård de ønsket å selge. Ikke til den høyeste prisen, men til den beste søknaden. Så for en fyr som meg med flere drømmer enn penger, så kunne det bli en billett inn i et nytt liv. Øvre Brekkebakadn heter gården og den er strøm-, kloakk og vannløs. Nesten veiøs. Og definitivt fiberlast! Perfekt! En plass med sterkt behov for kjærlighet og tilstedevarelse.

Så søknaden ble sendt inn og jeg har brukt mye tid i for- og etterkant på å fantasere om hva den kan brukes til. Tegninger har blitt tegnet og planer for skog og grønnsakshage. Fjøset skal bygges om og hovedhuset skal rives ned.

Så for to dager siden ble det annonsert at administrasjonen i kommunen ikke ville anbefale min søknad for kommunestyret, men til et annet par som hadde en god plan for gården. De hadde også et bud som var dobbelt så stort som mitt, så det gav mening.

Men... etter kommunestyret sitt møte i dag ringte Ida Østvold til meg og gratulerte meg med at tilbuddet skulle gå til meg!

Så nå ser det ut til at jeg blir gårdsseier på en gård i Vang på 72 mål og en vakker utsikt!

Så en stor forandring har skjedd i livet mitt og jeg ville dele den med dere! Jeg vil at det skal bli en plass som er åpen for alle som ønsker å komme på kortere eller lengre besøk.

Akkurat nå har jeg kun tilgang på et par hender som sitter fast til dette egoet her, men jeg håper å invitere på dugnader hvor jeg kan lære vekk noe av det jeg kan om skog, jord og byggeteknikker i bytte mot deres hjelp. Kaffen skal alltid stå klar!

Eit godt døme på kjensler vi har møtt hos så mange. Andre nye gardeigarar seier stadig når eg møter dei: «Eg har funnet draumegarden min», andre seiar: «Huga på gard er det beste som har skjedd i Valdres!»

Det er mykje arbeid å overta ein gard, men det gir oss mange lukkelege folk og!

Med nye folk får vi nye inspiratorar. Alle nye som kjem til oss har noko med seg som gir oss rundt dei mykje!! Det er så fantastisk med alt som skjer. Attgrodde vregar og tun som blir rydda. Hus som blir sett i stand. Nokon vel å ha ei næring som får ringverknader. Nye bønder gir inspirasjon til etablerte bønder og motsett. Nye folk kjem med ressursar som kjem oss til gode i mange samanhengar. Nokon får nye naboar, nokon lærar nokon nytt og nokon har mykje å lære bort. Nokon får litt ekstra inntekt med å få gardar i orden. Kvar og ein av dei som no har kome til oss er uerstattelege. Samstundes som vi som har budd her ein stund er uunnverlege for dei!

I tillegg til dei 35 tomme gardane som har fått ein endring, har vi også vore involvert i om lag 20 gardar til, med utleige av bustadhus på tomme og be budde gardar og sal av be budde gardar. Totalt har det dei siste tre åra vore ein endring på 55 gardar hos oss.

I tal handlar det om å telle menneske som er eller blir busett på tomme bruk, anten som nye eigalarar eller leigetakarar. Gjennomsnittet med nye folk er to på kvar gard som får ein endring. Dette seier noko om kva potensialet er ved å sjå på tomme bruk som ein ressurs som kan bidra til å få fleire folk hit litt um senn, på tomme bruk i kvar ei grend. Nokon blir født, nokon dør, nokon flytter frå kvarandre, og nokon flytter inn. Difor er talet på nye folk veldig relativt.

Men vi ser at det er ikkje så mange nye innbyggjarar vi treng før utgiftene ved eit prosjekt som dette er tent inn. I tala frå SSB er det naturleg å samanlikne seg med resten av Valdres. Vi ser at våre kommunar er dei einaste som har fått fleire innbyggjarar i løpet av dei to første åra av prosjektpersonen og vi vonar den gode utviklinga held fram ved årsskiftet no. Kanskje prosjektet har bidratt til noko av dette. I Vestre Slidre er talet tomme bruk gått noko ned i prosent. I Vang har det ikkje auka! Oppdatert oversikt frå SSB over tomme bruk, kjem i juni neste år.

Nokre gardar er blitt seld som tilleggsjord. Slik får dei som allereie driv gard hos oss eige nokon dei har god bruk for, og som dei det gjeld allereie har leigd over lang tid. Deira landbruksnærer er blitt styrka. Nokon gardar har ikkje buplikt, og på nokon gardar har eigar busett seg. Ved sal av resten av dei tomme brukna ser vi at 8 av 13 av dei nye eigarane er folk som allereie har adresse i same kommune. Slik har prosjektet bidratt til at dei hos oss som har vore huga på gard har blitt verande. Dei kunne ha fløtt av di dei fann draumegarden ein annan stad. Vi har unngått minustall! Og bustadene dei har hatt gjev plass til nye folk.

	Befolknings ved inngangen til kvartalet		
	2017K1	2018K1	2019K1
0540 Sør-Aurdal	3 026	3 014	2 981
0541 Etnedal	1 351	1 352	1 305
0542 Nord-Aurdal	6 490	6 443	6 418
0543 Vestre Slidre	2 114	2 139	2 135
0544 Øystre Slidre	3 248	3 221	3 208
0545 Vang	1 596	1 601	1 610

Landbrukseiendom med boligbygning uten bosetting	2017	2018
0540 Sør-Aurdal	24,1	24,9
0541 Etnedal	31,6	31,1
0542 Nord-Aurdal	19,0	19,7
0543 Vestre Slidre	14,3	13,7
0544 Øystre Slidre	14,8	14,9
0545 Vang	15,4	15,4

Kjøpt garden som tilleggsjord	4
Gard utan buplikt	3
Eigar har busett seg på garden	5
Kjøpt av folk busett i same kommune	8
Kjøpt av folk busett i anna kommune	5

Møte med nye gardbrukarar

REN MAT

[Artikler](#)
[Oppskrifter](#)
[Økoguide](#)
[Magasinet](#)
[Butikk](#)
[Abonnement](#)
[REPORTASJER](#) [INTERVJUER](#) [RÅVARER](#) [HELSE](#) [MENINGER](#)

Tor Evert Johansen innleddet gjenoppbyggingen av den fraflyttede plassen Øvre Brekkebakken i Vang øverst i Valdres med en «Dugnadsfestival» sommeren 2018.

20.09.2018

REPORTASJER

Huga på gard

I Valdres tar de gårdsdrømmen på alvor. Prosjektet Huga på gard jobber målrettet med å få tomme gårder og småbruk ut på markedet, og ikke minst finne rett arvtager til rett gård.

TEKST OG FOTO
Hallgrim Rogn

PÅ ØVRE BREKKEBAKKADN gård ligger i Vang kommune, øverst i Valdres. Et fraflyttet småbruk Tor-Evert Johansen overtok høsten 2017. – Det er så vakker her oppe, og det er en plass jeg kan lære så utrolig mye av. Hver fiber i kroppen er koncentrert for å lykkes. Så får vi håpe jeg ikke må forlate plassen i rein desperasjon om et år eller to, sier Tor-Evert.

I sommer inviterte han venner og bygdefolk til «Dugnadsfestival» for å komme i gang med gjenoppbyggingen, og neste vinter får Norge et innblikk i hvordan det har gått gjennom et program i NRK-serien «Der ingen skulle tru at nokon kunne bu».

GÅRDEN KOM på markedet gjennom prosjektet Hugo på Gard («Huga» er dialekt for gira eller lysten. Red. anm.), et prosjekt i Vang og Vestre Slidre lengst nordvest i Valdres. Dette er tradisjonsrike landbrukskommuner med fjellområder som både har levende ståltradisjoner og populære hytteområder.

– Prosjektet jobber for å få omsatt tomme gårder og småbruk i kommunene våre. Vi innledet prosjektet med en grundig kartlegging av alt som står tomt, og vi endte med 120 plasser. Det er mye for to temmelig små kommuner, forteller prosjektleader for Hugo på gard, Anne Live Garvik. Hun omtaler alle plassene som «perler» og legger sjela si i å få lys i glassene på flest mulig av de fraflyttede gårdene. Nøkkelen for å lykkes er en kombinasjon av tett dialog med eiere og bred dialog med folk som vil gjøre alvor av drømmen om et eget sted i ei fjellbygd. – Vi så fort at mange er interessert i disse plassene, og opprettet raskt ei «interesselliste». Lista bruker vi aktivt, og den teller snart 200 små og store bruk, forteller Garvik.

“

Vi ser ofte at kjemi mellom eier og kjøper, følelser og planer for plassen betyr mer enn penger.

Kjølien ved foten av Slettefjellet i Vang er en av gårdene som blir solgt i løpet av høsten 2018. Her er innmarka rundt gården, utsikten heftig og arbeidsoppgavene mange.

TOR-EVERT fikk kjøpe plassen for en rimelig penge. Ikke fordi han hadde det høyeste budet, men fordi han hadde en visjon for Øvre Brekkebakkadn, og kunnskapen som trengs for å bygge opp igjen noe som har stått tomt lenge.

– Vi ser ofte at kjemi mellom eier og kjøper, følelser og planer for plassen betyr mer enn penger. Øvre Brekkebakkadn er en av flere småbruk og gårder som ikke er solgt til høyeste pris etter at vi startet opp, forteller Garvik.

Ren mat gjorde ein større sak om både prosjektet og Tor Evert i Brekkebakkadn..

VALDRES

Lørdag 28. juli 2018

NYHETER

11

Ein annleis festival

Tor-Evert Grøndal Johansen har hatt dugnadsfestival på Øvre Brekkebakadn i Vang. Oppslutninga har vore god. Det har strøymd til folk frå tre kontinent.

MARIANNE GRANHEIM TRØYFLAT
marianne.granheim@valdres.no

VANG: - Det er ikkje eit lett liv, dette her. Men det er jo eit eventyr, seier Tor-Evert.

Det er onsdag formiddag, og dugnadsfestivalen går mot sluttren.

Dugnadsånd

Dugnadsfestivalen har vara i over fjorten dagar, og Tor-Evert har hatt meirom fem og femten gode hjelparar i sving kvar dag. Eit nedlagt gardsbruk med eit gammal hus er i ferd med å få mytt liv, og det har vore hamra og banka og saga frå morgon til kveld.

Tor-Evert fortel om hag inn-sats og god dugnadsånd. Folk har komme frå Vang, Bergen, frå Frankrike, USA og Marokko.

- Dei har verkeleg jobba hardt, skryt han.

Forbruk og komfort

Før dei fleste er dette ein ferie, ei opplevelse, eller ein innsats for ein ven. For han som eig garden, er det ein livsstil. Han er førebodd på eit liv som fastbuande på Øvre Brekkebakadn.

- Eg er oppteken av forbruk. Så det handlar om å finne ut kor mykje eit menneske treng, men samstundes ha eit komfortabelt liv, fortalar han.

Vatn i bekkene

Feebebas bur han i eit telt på liven, kokar mat på propaan, og hantar vatn i bekkene.

- Eg har ganske lågt komfortbehov, slyr han fast.

Han vurderer å bore eitt vann- og lage seg brunn. Han innser at han kanskje treng eit skolepanel og ein skilekeleg.

FEST PÅ LÄVEN: Slik kan det også sjå ut på festival. Her ein kve fra 30-toilet nytt liv. Fremst står den nye bonden, Tor-Evert Grøndal.

Johansen, Dugnadskoren i bakgrunnen er frå Marokko.

bil som greier bakkane. Elles vil han satse på gjestebruar av gammelhus, hente materialar frå skogen og greise seg på minst mogleg.

Markens grøde

Tee Evert har ikkje alltid tenkt på denne måten. Han fortel om eit tid med stor interesse for kunst og kultur. Så las han Markens grøde av Knut Hamsun og var berigget. Boka om den ustoppelige Isak Seljanna var et skikkelege oppleiving.

- Den boka endra helle tankesett mitt. Eg merka at eg fekk hyl til å brukte hendiene i staden for hovudet. Heilt sidan er bygja å leike med lego, har og hatt

lyst å bygge og lage noko, føklar han.

Gjestfridom

Sjølv om tanken om eit gardsbruk kom med eit innfall, må han likevel selast frå ha førebodd seg godt.

Tor-Evert har tolke turutdanning med fokus på tradisjonshandverk på Hjerleid, og gjært landbruksstille i Aurland. Her startar også kontaktene med Vang. Idar Østvold og Sigmund Serum var to av medelevane. Desse har i føre år drive økologisk gardsbruk i Vang, og har mange ungdommar innom på degn.

Tor-Evert let seg fascinere av Vang.

- Eg har aldri møtt tilsvarende gjestefridom, slyr han fast.

Skogseigedom

Øvre Brekkebakadn vart han til eige før femti tusen kroner, betalt til Vang kommune. Det vart sett som skogseigedom, fortel han.

Det fekk status som bureisningsbruk på trettitlet, og det var da liven vart reist. For dei fleste eit temmelig ubruksleg bygg etter dagens standard, men nokon har sett moglegheieter.

- Den liven er knalgod. Det var hérre ein sida som var gjennområlt. Det var ei smal sak å lagt gole sjølv, og så få det gjort om til arbeidshall, fortalar Tor-Evert som også snyr på liven i eit telt.

Trimtur

Tor-Evert vil dykke gjemsaker på Øvre Brekkebakadn og kanskje litt kom. Når fagbrevet som tamar er i hamm, gár det kanskje gár det kanskje an sjå seg om etter utfordringar utanfor eige bruk også.

Det først enno att folk som har velkje opp på garden, og han har vort kontakt med dei.

- Det hadde vart i belskod. Eg tenker at så langt tilbake i tida treng og ikkje å leve, men det gár heilt fint no. Det er ein fin-liten trimtur, slyr den mybakte vangsgjeldingen fast.

KJØKKEN: Tor-Evert Grøndal Johansen innsidg at han møtte ha kjøkken når det kom dugnadsjelp på garden. Eit resever er softt opp med praktiske hyller.

DUGNADSHJELP: Aksel Berge Bolstad (4 år) og Maja Dybsland Bolstad (6 år) har komme heilt frå Bergen for å hjelpe til på Øvre Brekkebakadn. Dei er godt naglede med å ha saga kvart sitt tre.

Evert gjev oss mykje. Han har mellom anna hatt dugnadsfestival. Han held også diverse kurs kor han velvillig delar av sin allsidige kunnskap innan handverk.

Slik har Brekkebakadn blitt ein viktig møtestad for dei som er opptatt av dette.

Kampen Natur - 25.10.19

Detalj fra artikkelen om Tor-Evert Johansen i Kampen Natur.

Arbeide lite, men leve rikt. Det er det Tor-Evert Grøndal Johansen ynskjer seg aller mest.

Tor-Evert sermyrer påsukaker og kaffi under taket som har vokt leire gjennom årene. «Budus det konsert i salen?» - Eg synes ikke, seier han. - Eg tror eg vilde være jasong og vir deg, sier han, den var i alt godt i dag. Og så var det enklest påsukaken og kaffi med litt tilbehør dagen.

Trettijuåringen har flyttet meir enn tretti gongar, men i Øvre Brekkebakkadn kan det sjå ut til at han har funne plassen han vil slå seg til ro.

Før skarve fensu tusen kroner fekk Tor-Evert eit våningdus, ein fjøs, tolv mål innmarkarbeite og seksti mål skog i desember 2017. Han hadd berre halvparten av dei andre interesserte, men kommunestyret likte tanken hans om å flytte opp til den falleferdige garden, og lot han kjope.

Begynte i steinalderen

Her i Øvre Brekkebakkadn i Vang minnar kvardagen og standarden meir om 1919 enn 2019. Husa var utålbu i då Tor-Evert kjøpte garden, så dei første månadane budde han i telt utanfor.

Les også: [Mikrohus – et enklere liv med mindre miljøavtrykk](#)

Eg har alltid følt meg litt på Kampen, zo snittetom, aldri hatt hinner utan glass. Nå det er Kampen ikkje så nært og har ikke gått ei fullførte i Vang.

Halvannas år seinare har den gamle fjøsen vorte både soverom, kjøkken og garderobe, og Tor-Evert har etter kvart kome seg på plass i det som kan minne om ein heim. Det er likevel langt fram til han er "festig", om det i det heile teke er eit uttrykk ein kan bruke når ein veler eit gardstun med bygningar frå tidleg 1900-tal.

- Eg begynte i steinalderen, i telt, no er eg vel midt på 1800-talet ein plass. Eg håpar å lande i rundt 1960.

Berre ein kilometer lengre nede i dalen går E16, og sjølv om ein så vidt kan høyre suset frå ein og annan lastebil, verkar attisona fjern i det me traskar mot bekken for å hente vatn.

«Tor Evert Johansen har teke på seg ei nærmast umogleg oppgåve. Høgdegarden Øvre Brekkebakkadn har stått fråflytt i fleire tiår og er ikkje rekna som ein stad det går an å bu. Her skal han bygge framtida si, men i første omgang drøymer han berre om eitt varmt og musefritt rom innan jul. Det kan bli vanskeleg nok.» (Frå NRK).

1. juledag 2019 er sjølvaste julespesialen til «Der ingen skulle tru at nokon kunne bu» med Tor Evert og Øvre Brekkebakkadn - kunne vi ynskt oss ein betre avrunding av prosjektperioda?

Infinitum movement følgjer folk som lev grønt og alternativt og har kjørt ei større reportasje om Tor Evert.

Svensker gjorde

Folkemusikken bygde bruer

Prosjektet har vore involvert i at ein familie overtok eit mjølkebruk med støling etter eit eldre syskjenpar utan arvingar. Dei ynskja å selje ein gard i drift. Kvart mjøkebruk som vidareførast hos oss er særskilt viktig! I våre kommunar har det blitt 17 færre mjøkebruk dei siste 5 åra. Nye aktive gardbrukarar inspirerer mange av oss andre stadig vakk med korleis ein kan sjå på gardsdrifta med nye øye.

PANORAMA : Fra gardstunet i Hålien er det praktsikt i alle retninger. Her ser vi familien samlet på kjørevegen til jordene på nedsida av eiendommen med Slidrebygda og Slidrefjorden i bakgrunnen. Garden ligg nesten på grensepunktet mellom Vang og Vestre Slidre. Familien med mor Erika, far Bjørn og barna Helmer, Alve og Emre.

-Jo, takk, innledningskurven har varit mycket bra, tatt i betraktning at vi i vårt tidligere liv i Sverige ikke har hatt så mye som en katt, beretter Bjørn Nylander(42), svensk med nykjøpt gard i Høre.

Bjørn Nylander utdypar: - Det er overveldende mye å lære; alt fra å kjøre og håndtere traktor og redskap, mjølke og føre dyr, forholde seg til grenser, sameier og til alt anna som relativt fort har kommet inn i vårt nye liv. Erika, kona, opplever det nok på samme viset med innkjøring som fastlege i Øystre Slidre og det store

ansvaret det medfører. Og med tre barn i barnehage og skole, med nytt språk og nye kompiser. Alt dette representerer en utfordring for oss, men vi er veldig samkjørte, jeg og kona, og barna tilpasser seg bra, sier Bjørn Nylander, som er klar i sin dom etter snart å ha vært vangsgjelding i fire måneder. Men han trekker også fram en annen og avgjørende faktor

for at alt hittil har gått så bra, det er mottakelsen de har fått i bygda.

Fatt kjempemottakelse

- Vi har fått en sjeldan god mottakelse her i Vang. Det er så mange fine mennesker her og dessuten er det noe som heter Innovangsjon og Huga på gard-prosjektet. Vi står i takknemlighetsgjeld til mange, kommunen fortjener sitt, og naboen og alle andre som har stilt opp for oss. På denne plassen stiller folk opp for hverandre. Det er holdninger vi helt klart ikke ville opplevd på samme viset på landsbygda i Sverige, sier Bjørn Nylander når vi ber han om å

oppsummere de første månedene i bygda etter at de i sommer flyttet inn på garden de kjøpte på vårsiden.

Bestemte seg kjapt

Da sasknene Ingebjørg og Johannes Hållen bestemte seg for å selge familielagen i Høresbygda, så ville skjebnen at det ble et svensk ektepar som skulle føre drifta videre. Det betyr fortsatt full jordbruksdrift med foreløpig ti mjølkekyr og ditto kalver på båsen. Tankene om utvidelse er der allerede.

Men Bjørn Nylander ønsker også å beremne skolen og barnehagen. To av barna, Helmer (10) og Alve (7), går

nordmenn av seg

på VBU og yngstemann, Emre (5), er i barnehagen i Høre. Dommen til far Bjørn er at norske barnehager bare er fantastiske.

- Norske barnehager har en be-manning vi kan se langt etter i Sverige.

- Og så er det veldig vakkert her. Hver morgen på veg til barnehagen i Høre med Emre blir jeg minnet om det, natur med vakre farger og majestetiske fjell i alle retninger, sier Bjørn. Fra gardstunet har de panorautsikt utover Slidrefjorden, mot Hugakolen og de flotte Vangsfjella med Jotunheimen i det fjerne.

Bratt læringskurve

- Jo, én ting, sier Bjørn, - mjølking var en ny greie for meg, og særlig i begynnelsen brukte jeg vanvittig mye tid på det. Da kjøpte jeg ny mjølkemaskin, og nå føler jeg at mjølkinga går greiere, forteller Bjørn Nylander, som denne dagen har satt av litt tid til å møte Valdresmagasinet. Dagen startet for øvrig med møte på landbrukskontoret for å lære litt mer om papirjungelen som gilder. Men det er mye å forberede på høstparten for en bonde, før snøen melder seg. Dagene er vanligvis godt timet, har vi inntrykk av. Denne dagen og ettermiddagen skal vi være tett på familien.

På opplæring

Ved påsketider var Bjørn på noen ukers opplæring hos Ingebjørg og Johannessen. - De var jo to om fjøsjobben, og når jeg så på dem hvor lett mjølkinga gled, gjorde jeg meg nok noen tanker om hvordan dette ville arte seg med meg som skulle gjøre dette alene samtidig som jeg skulle få tre unger av gårde til skole og barnehage. Tidsklemma møter man jo overalt, sier Bjørn ettertenksomt. En av konsekvensene har blitt at dyra har måttet venne seg til litt fleksitid. Men dyr og folk er som kjent tilvendsyktige når man tar det med det endre.

- Vi har fått en sjeldent god mottakelse her i Vang. Det er så mange fine mennesker her og dessuten er det noe som heter Innovasjon og Huga på gard-prosjektet.

VALDRESMAGASINET

KVELDSSTELLET: Dyr og eiere har helt klart funnet tonen fra første stund. Far Bjørn og mor Erika sammen med sonen Helmer er klare for å ta inn kyrne og det skal mjølkes.

Ambisjonen på sikt er så klart at vi skal gå ned i arbeidstid og være mer på garden med dyra og ikke minst utvikle garden videre. Vi er klar over at det ligger et stort arbeid foran oss, sier han.

Flyttet fra trygg tilværelse

- Og jeg som elsker å høgge ved, sier han, - i Sverige lagde jeg også min egen ved, men måtte da bruke av den lille fritida jeg hadde til det. Nå kan jeg jobbe med veden som en del av det daglige arbeidet på garden. Tenk for en lykke, sier han. For ordens skyld, vi så med egne øyne at vinteren var vedforsyning for lengst er sluttet.

Den nye gardbrukeren i Hålien, Bjørn Nylander, forteller at familiene har ti hektiske år bak seg med jobb, eget firma og dels utdanning og tre barn. - En av oss har tilnærmet vært helme hele tida, forteller han. Dette har likevel ikke vært avgjørende for at de bestemte seg for å bryte opp fra en trygg tilværelse i Falun i Sverige, hun som barnelegespesialist og han som landbruksrådgiver med eget foretak, en etter forholdene stor enebolig med ti mål med tomt der de også dyrket grønnsaker og annen mat.

Bjørn forteller at kona var pådrivren for å flytte til Norge og Valdres. I mer en halvannårs rekognoseringe de muligheten for å kjøpe gard, meldte seg på hos Innovasjon og Huga på gard. De hadde fått smaken på Norge gjennom sin interesse for norsk folkemusikk. Det slapp ikke taket hos dem. Det med folkemusikken skal vi komme nærmere tilbake til ...

Folkemusikken var utløseren

- Vi kjente Frode Rolandsgård fra folkemusikkmiljøet, og ved disse tider for ett år siden fikk vi en dag tips fra han om at denne garden kom på salg. Nesten samtidig tok Hallgrím Rogn fra Innovasjon kontakt. Det sto da allerede som sagt på en liste over potensielle kjøpere til gard i Vang og Vestre Slidre gjennom Huga på gard-prosjektet.

- Vi fikk tipsset på tirsdag ettermiddag og åkte torsdag morgen til Valdres og hadde bestemt oss på fredagen. Det gikk fort, forteller Bjørn. Det var det en lang prosess med å få kontrakten på plass, salget av huset i Falun og så videre inntil de 1. juli i år kom med flyttelasset til Høre. En konteinert med løsere står ennå på gardsplassen. Utpakkinga må skje litt på om pa. Huset bærer i øyeblikket litt preg av at de er i tidlig innflyttingsfase. Det er mange bananesker å forholde seg til.

Fornøyd

Allerede 5. juli bar det til fjells, langstolen ligger på en idyllisk plass ved Bygdin. Det har foreløpig ikke blitt så mye tid til å bo seg inn. Men det kommer. Bjørn viser rundt på tunet som inneholder en svært velholdt og innholdsrik driftsbygning bygget i 1994, ellers mye gammel bebyggelse med mye historikk i veggene, en grunnmur fra 1990-tallet til noe som ikke ble realisert og våningshus som har historie tilbake til før 1800-tallet. Gamlehuset, sikkert fra 17 - 18-hundretallet en gang, er også en del av tunet. Over alt skriker det etter flittige hender. Det er mye å gå løs på,

ROSER TILBUDENE: Emre på fem år trives i Høre barnehage. Denne dagen var broren Alve (7) med pappa Bjørn for å hente. - Jeg får ikke fullstørt barnehagen, sier Bjørn.

men de er skjønt enige om at potensialet er stort.

- Vi har betalt 3,9 millioner kroner for dette, pluss noen hundre tusen for maskiner og dyrebesetning. Det er tilsvarende det vi har måttet betale for en toroms leilighet i Stockholm. Nå er vi en hel gard med alt som følger med, sier Bjørn Nylander, og peker rundt.

TORBJØRN MOEN

Ble gardsfolk i Høre

Har gjort drømmen om

- Og kva er vel meir fantastisk enn to unge familiær med enormt pågangsmot som har teke over kvar sin tomme gard!

DET GODE LIV: To unge familiær har kjøpt hver sin gard i Rogndokken, slik har de realisert sine drømmer. Her fotografert på jordet på Moen, fra venstre Marit Hegge og Petter Sandum med sonnen Magnus på armen og Tor Erik Strand og Heidi Lien Nilssen med sonnen Embrik.

Heidi Lien Nilssen (26) og Tor Erik Strand (28) har gjort det samme som venneparet Marit Hegge (24) og Petter Sandum (32), kjøpt seg gard i Rogn-dokken.

- Vårt råd til andre som går med de samme tankene, er bare å gjøre det, hoppe i det, sier Heidi Lien Nilssen.

Samboeren Tor Erik Strand skyter inn: - Har du lyst, har du lov. Vi har ikke angret en dag, en time eller et sekund, sier han.

Uttalelsene kommer i forbindelse med at det unge paret, som allerede forpakter gard i Rogndokken, nettopp har blitt gardeiere. De har gått hen og kjøpt nabobruk Moen som kom ut på salg. De medgir at det er en særdeles god følelse å ha bidratt til lys i «glas» i grenda. Rogndokken er en utkant av Vestre Slidre og ligger opp til grensa til Nord-Aurdal. Det var flere interessenter til bruket, men Heidi og Tor Erik trakk det lengste strået da budrundene gikk.

Ville bo på gard

- Jeg og Tor Erik har til felles at vi begge har hatt lyst til å bo på gard, forteller Heidi Lien Nilssen, som har hatt oppveksten sin i Øystre Slidre. De er sjøl ikke oppvokst på gard, men besteforeldregenerasjonen på begge sider er gardsfolk.

For to år siden leide hun og Tor Erik garden Tuv og har fortsatt igjen tre år av denne leiekontrakten. Enn så lenge vil de drive begge gardene. De har innsatt at det er et stykke fram før nygarden er oppe og går som fullverdig bruk. Men fjøset var veldig bra, og etter en omfattende dugnad er det rydda og satt i stand. For to

uker siden kom det dyr på båsen, også dette fjøset skal fylles opp.

Heidi og Tor Erik satser på ammekyr. Begge har jobber ved siden av. Tor Erik kjører dyretransport for Furu-set slakteri og Heidi jobber i Miljøjenesten i Nord-Aurdal. Men nå om dagen er hun heime med vesle Embrik. De ble lykkelige foreldre for dryge tre måneder siden.

Fant drømmebruket

Heidi og Tor Erik gjorde som Marit Hegge og Petter Sandum gjorde for to år siden. Da fikk de hånd om et småbruk i Rogndokken, som de faktisk hadde siklet på i en årekke.

egen gard til virkelighet

MYE ARBEID: Tor Erik Strand og Heidi Lien Nilssen med lille Embrik, er ikke skremt av at det er mye arbeid som venter dem i åra som kommer.

STARTET MED VÅNINGSHUSET: Emilie (t.h.) (datter til Petter), Petter Sandum med sønnen Magnus på armen og Marit Hegge på trappen foran huset de er i gang med å renovere. For to måneder siden flyttet de inn i våningshuset. Også for dem venter mye jobb i åra som kommer.

– En dag kom det jammen på salg og vi fikk tilslaget sjøl om vi ikke hadde høyeste budet. Det er garden Brenna de kjøpte, den ligger en drøy kilometer ned for Moen som venneparet Heidi Lien Nilssen og Tor Erik Strand kjøpte nylig.

Tida siden de ble eiere på Brenna er brukt på å sette huset i stand. Det har vært et stykke jobb å gjøre, kan man si.

– Vi er glade nå for at vi tok beslutningen om å sette i stand våningshuset for vi gikk i gang med alt anna, sier Marit Hegge.

Flyttet inn i hest

Marit og Petter har også til felles med Heidi og Tor Erik at de relativt nylig er blitt foreldre de også. Også på Brenna kom det en edelsgutt. Nå ser de fram til fin oppvekst for Magnus som er fire og en halv måned gammel.

– Vi har gått ofte forbi her, og jeg har vel aldri sett lys i vinduene her, sier Marit. Petter har tilhørighet til Rogndokken ettersom han er oppvokst i området og nå sist har bodd i kjellerleilighet i foreldrenes hus litt lenger ned i grenda.

– Jeg hadde nok blinket meg ut denne plassen, så valgte eierne, som

har bruk stedet som ferieplass, å selge. Det betyddet lykke for oss, sier Petter. Det lykkelige paret viser rundt i det nyoppussa huset. Det virker gjennomarbeida, lekkert og tidsrik. Fortsatt gjenstår mye arbeid og til våren blir det det utvendige som skal sluttføres, forteller Petter.

Skog er ryddet

De er også særlig godt fornøyd med at skogen på naboteigen som skygget for praktsikten mot Skrautvål og Fagernes, ble hogd i fjor. Det har bidratt til mer lys og praktsikt.

– En nabo kom oss i forkjøpet og vi

fikk også tatt det som sto i vegen på vår eiendom samtidig. Nå ser jeg fram til at vi får opp en skikkelig veranda slik at vi kan nyte utsikten, sier Petter.

Dyr hører med

Petter er klar på at de må skaffe seg noen dyr, men han innser at det er et stikkje fram dit.

– Først må jeg overtale Marit og dermed må vi ha hus som er egna for det. Jeg husker godt at det var dyr på hver gard i bygda, nå har det snudd til det motsatte.

DYR PÅ BÅSEN: Det gikk tre uker fra de hadde overtatt til det var dyr på båsen på Moen i Rognsdokken. Tor Erik er rørt over hjelp fra familie og venner som har gjort det mulig.

SITT EGEN HEIM: Petter Sandum, dattera Emilie (sittende i trappa), og Marit Hegge sammen med deres sønn Magnus gleder seg over å ha flyttet inn på Brenna. Sjøl om mye er gjort gjenstår mye arbeid.

TIDLIG KRØKES: Embrik, odelsgutten på Moen, og sønn av Tor Erik Strand og Heidi Lien Nilssen, enser lite av alt styret han er med på, men at sønnen deres får vokse opp på gard, er viktig for dem.

Ønsket er også etter hvert å få opp et verksted her, forteller bilmannen Petter. Han har behov for å sikre plass til sin etter hvert rikholdige bilpark. Sjøl om det er nok å gjøre på bruket i overskuelig framtid, er det kjekt å ta vare på hobbyen.

- Kjennes godt og riktig

- Hva tenker dere om at det står masse ledige småbruk rundt om i Valdres?

- De representerer jo hver på sin måte en kjempemulighet. Det er trist når det ikke er lys i vinduene og liv på tunet. Vi kan i alle fall snakke for egen del og slå fast at det kjennes godt og riktig det vi har gjort, sier Marit og Petter.

- Det å tenke på at barna våre kan vokse opp her på en gard, er også bra. Det er så mange muligheter og de som vokser opp under slike forhold, får med seg en ballast som andre ikke får. Det gir merverdi for oss alle, sier Marit. Emilie (13), datter til Petter, bor også sammen med dem halve tida. Emilie nikker og syns det er nokså toppers å få bo på en slik plass. Når vi spør om hun kan tenke seg dyr, innrømmer hun at kanskje pappa kan kjøpe hest en dag. Noen høner hadde heller ikke vært å forakte.

Ammekyr og dølehestere

Men drømmen om dyr kan de enn så lenge til gagns leve ut hos venneparet Heidi og Tor Erik. Fjøset på Tuv og nå snart også fjøset på deres egen gard, Moen, er fylt opp med ammekyr.

- Jo da, besetningen består også av to dølehestere, to griser kom for et par uker siden, ellers er det noen høner på garden samt hund og katt, forteller Heidi. Vesle Embrik skal få gode muligheter til å utfolde seg, forstår vi.

- Hva bruker man til dølehestere til på en relativt moderne gard, er det naturlig å spørre om.

- Jeg rir litt, forteller Heidi. Ellers bruker Tor Erik hestene litt i skogen på vinteren.

Mange planer framover

Sjøl om de fortsatt er ferske som gardeiere på Moen er de storligen fornøyd med at de fikk tilslaget. Gardskjøpet har utløst ny energi hos dem og bare etter tre uker har de satt spor etter seg. Det er hogget og ryddet rundt på tunet, fjøset er som sagt gjort klart, og ikke minst i ferd med å fylles opp med dyr. Planene er veldig mange framover. Det er også stoler til gardene, skog og utmark, nødvendigvis. De er fullt klar over at de har kjøpt seg mye arbeid.

- Hva tenker man om det?

- Vi er allereste vant med å ha mange jern i ilden. Jobb attåt gardslivet, vesle Embrik og alt anna har lært oss å håndtere dette og vi trives godt med det, forteller Tor Erik.

Brygger opp sitt eget

- Vi ser ikke svart på at det vil bety uendelig mye arbeid framover og store kostnader å drive opp garden. Det er også noe ganske anna å jobbe for seit eget enn om man leier. Dette er vårt og nå vår vi har blitt en familie, har vi bare gode følelser om dette, sier Tor Erik.

Han har dessuten gjort en stor oppdagelse. Han og Heidi er fulle av beundring for alle vennene og familie med deres som har stilt opp for dem etter at de kjøpte Moen.

Rørt av all hjelpe

- Ja, uten alle som har stilt opp for oss hadde vi ikke maktet oppgava med å klargjøre fjøset og få dyr på båsen så fort. På det meste var vi 16 personer på tunet her lørdagen for to uker siden. Det ble rydda og sjaua, trær ble felt, kvistet og alt ble rydda vekk. Det vi har opplevd med alle som har stilt

opp for oss, gjør meg rørt og takknemlig. Vi har bare en helt fantastisk gjeng rundt oss, innrømmer Tor Erik. Det er med på å gi dem tro på at dette skal bli bra.

- Ja, det gir en helt annen gnist å jobbe sammen slik. Det er viktig å stille opp for andre, og da kan man også få en tjeneste i retur når man trenger det som mest. Dette er noe vi vil ta vare på framover, understreker Petter.

Bidrar til lys i «glasø»

- Det skal bli bra her på toppen av «Dollaråsen», skratter han ut. Marit og Petter innrømmer at viktige briker er falt på plass når likesinna boetter seg i samme område.

- Vi kjenner tross alt ikke så mange her, så da er det ekstra kjekt at et vennepar bor i nærområdet. Nevnnes må nok også at Heidi og Marit jobber på samme arbeidsplass og at de alltid har vært på god talefot med hverandre. Nå bidrar begge også til nye og gode framtidssutsikter i frøflyttingsgrinda Rognsdokken. At det faktisk er fullt mulig å snu strømmen av negativitet for bygdene, er de skjønt enige om.

TORBJØRN MOEN

Kva no?

Nokre gardar har fått ein ny vår, andre gardar går ein ny vinter i møte. Nye gardar blir tomme. Vi har tal som seiar at det blir fleire tomme bruk hos oss no kvart år, enn kva som fekk ein endring før prosjektet starta. Det er bra at prosjektet har fått endring på nokon. Det er bra om prosjektet kan vidareførast. Det er bra om det kan bli slik at alle gardar kan eigast av nokon som lev. At familiar kan gjere noko med arven dei har etter dei som har gått bort, før det går så lang tid, at det verkeleg blir vanskeleg.

Når vi no har hatt fokus på 124 gardar kor eigar ikkje har adresse, har vi ein von om at det aldri meir vil bli så mange tomme gardar att hjå oss. Dei aller fleste eigarar av «tomme» gardar har konstruktive tankar om kva som er deira plan med garden. Med fleire er det uavklart, men vi vet at det vil bli ein avklaring der med tida. No ser vi at stadig fleire arvingar vel å selje garden når den som budde der sist har døyd. Slik unngår vi at nye tomme bruk blir ståande å forfell. I dei aller fleste tilfella blir disse gardane kjøpt av folk som meiner å bu der. I nokre tilfelle kan busettinga vere mest på papiret. Diverre finnast det døme på folk som kjøpar gard hos oss mest for å få stol, jakt og fiskerettar. Då har vi innbyggjarar, men lite med lys i glasa og liv på tunet, slik vi helst vil ha det.

Det er framleis mykje som kan gjerast! Vi ser at vi kan ha fokus på meir. Vi kan fokusere meir på dei som bur på gard, men som ikkje har naturlege arvtakarar. Vi blir stadig kontakta av nokon som er i ein slik situasjon. Vi kan fokusere meir på gardar under 25 mål. Viktige moment for prosjektet som ble utarbeida ved prosjektstart har mykje vi kan ha meir fokus på. Mentorordninga kan det aldri bli for mykje av.

Det er eit ynskje frå kommunane som har hatt prosjektet at det vidareførast. Det er også eit ynskje i fleire av dei andre kommunane i Valdres om å ha eit liknande prosjekt.

Det er ein positiv sluttattest for Huga på gard!

Foto:

Om ikkje anna er oppført er alle foto i rapporten frå tomme bruk i Vestre Slidre eller Vang teke ute i felt av prosjektleiar for Huga på gard eller dagleg leiar i Innovangsjon SA.

Bygg felles gardsprosjekt

Ved årsskiftet er treårsperioden med Huga på gard-prosjektet i Vang og Vestre Slidre over. Det er stemning for å halde fram med satsinga samstundes som det blir jobba for å gjera prosjektet regionalt der alle dei seks Valdres-kommunane er med. Det meiner vi er ein kjempegod idé og som er ein naturleg konsekvens etter dei særskilte erfaringane som er gjort desse åra i Vang og V. Slidre. Det ligg liksom litt i korta, men ein skal også vera klar over at å utvide innsatsonrådet kan gjera prosjektet meir tungrodd og uoversiktleg.

Mykje av suksessen har nok liggi i at det har vore oversiktleg, basert på utstrekkt lokalkunnskap hjå dei som har hatt ansvaret og kort avstand mellom prosjektteigarar, prosjektleiari og dei gardeigarane som er aktuelle for prosjektet. Tiltru er dessutan eit viktig stikkord for eit prosjekt som dette, ein del av suksessen ligg også her, trur vi.

Det kan tenkja fleire løysingar for å sikre at dei positive erfaringane kjem alle til gode. I alle fall er det eit vilkår at ressursen blir utvida monnaleg og at dagens arbeidsform kan vidareførast. Framleis må det vera slik at hovudtyngda av prosjektinnsatsen må nyttast på den utadvendte delen og minst mogleg av tida gå med til byråkrati. Med mange prosjektteigarar ser vi fare for at det kan bli stor og tungrodd. Alt dette må ein finne ut av og legge kløkt i. Vang har i fleire år også trekt vekslar på å ha Innovangsjon, som er ei form for bygdemobiliseringsprosjekt. Huga på gard-prosjektet er ein del av den same tankegangen, og det er klart at prosjektet har fått ekstra dragkraft av dette.

Valdres har mange gardar og búplassar som ikkje lenger er i aktiv drift. Det er grovt rekna nokre hundre i talet, fleire kjent til. Mange av gardane det er tale om blir nytta som feriebustader, jordvegen er i beste fall leigd ut, andre er i uvisse over kva dei skal foreta seg. Felles er at det ikkje står nokon klare til å ta over. Det kan vera tale om småbruk, i somme tilfelle gardar som er veleigna for aktiv drift og andre med potensial for dem rette. Det er nok mykje det same over heile Valdres. Det er opplagt at det krevst tid og innsikt å gå inn i dei einskilde tilfellene. Heile poenget er at om berre ein liten del av gardane som ikkje har aktiv drift, kan koma andre til gode, vil det vera vellukka. Slik kan prosjektet bli ein joker for tilflytting. Prosjektleiaren vil vera heilt sentral og spele rolle som ein god samtaleperson for dei som er involverte, og som koordinator og formidlar.

**Med mange
prosjektteigarar
ser vi fare for
at det kan bli
vel stor og
tungrodd.**

Vedlegg

- Vedlegg 1 · Tilsagnsbrev frå Fylkesmannen
- Vedlegg 2 · Informasjonsskrivet frå ordførarane
- Vedlegg 3 · Prosjektleiarens personlege brev til gardeigarane
- Vedlegg 4 · Blest og program for det fyrste seminaret vårt
- Vedlegg 5 · Blest og program for det andre seminaret vårt og festen
- Vedlegg 6 · Om Innovasjon

Innovangsjon SA
Vangstunet
2975 VANG I VALDRES

Dykkar referanse
Vår referanse 2016/5375-2 512.1 TON
Sakshandsamar Torgeir Onsrud, tlf. 61 26 61 46
Avdeling Landbruksavdelinga

Dato 25.8.2016

Tilsagn om bygdeutviklingsmidler - Utrednings- og tilretteleggingstiltak - Bosette og utvikle ledige gårdsbruk i Vang og Vestre-Slidre - Innovangsjon SA

TILSKUDD FRA BYGDEUTVIKLINGSFONDET - UTREDNINGS- OG TILRETTELEGGINGSTILTAK

Saksnr.: 16A036

Fylkesmannen i Oppland har 25.8.2016 fattet følgende

VEDTAK:

Fylkesmannen i Oppland innvilger Innovangsjon SA, 2975 Vang i Valdres inntil kr 450.000 i tilskudd fra BU-midlene til delfinansiering av det treårige prosjektet «Bosette og utvikle ledige gårdsbruk i Vang og Vestre-Slidre». Tilskuddet er begrenset til 45 % av godkjente kostnader.

Arbeidsfristen for gjennomføring av tiltaket er 31.12.2019.

Det er en forutsetning at investering og virksomhet for øvrig tilfredsstiller krav fra offentlige myndigheter.

Som grunnlag for vedtaket viser vi til vedlagte kopi av saksutredningen. Det forutsettes at søkeren er kjent med Regionalt bygdeutviklingsprogram for Oppland. Arbeidsfristen er 31.12. året etter innvilgningen, når ikke annet framgår av vedtaket.

Tilskuddet bortfaller dersom Fylkesmannen ikke har mottatt anmodning om utbetaling i løpet av innvilgningsåret og det påfølgende år. Fylkesmannen kan i spesielle tilfelle forlenge fristen for utbetaling av tilskuddet med inntil 1 år.

Fylkesmannen i Oppland forbeholder seg rett til å iverksette kontroll med at tilskuddet nyttes etter forutsetningene.

Vedtaket kan påklages til Landbruksdirektoratet. En eventuell klage sendes Fylkesmannen i Oppland som vurderer saken på nytt. Dersom nytt vedtak ikke blir truffet, skal Fylkesmannen sende saken videre til Landbruksdirektoratet som treffer endelig vedtak i saken.

Tilskuddet utbetales herfra med inntil 75 % som delutbetalinger etterhvert som tiltaket blir gjennomført. Minst 25 % av tilskuddet holdes tilbake til godkjent regnskap og rapport foreligger. Det skal føres eget regnskap for bruken av tilskuddet som skal revideres av kommunens landbruksforvaltning, bank eller regnskapskontor. Det skal også lages en rapport som viser resultatet av det arbeid som er utført ved hjelp av tilskuddet.

Tilskuddet utbetales etter skriftlig henvendelse til Fylkesmannen i Oppland.

Vedlegg: Kopi av saksutredninga

Med helsing

Bente Odlo e.f.
avdelingsdirektør

Torgeir Onsrud
seniorrådgiver

Etter våre rutinar er dette brevet godkjent og sendt utan underskrift.

**FYLKESMANNEN I OPPLAND
LANDBRUKSAVDELINGA
BYGDEUTVIKLINGMIDLER**

Saksnr: 16A036 **Journalnr:** 16/5375 **Beh.dato:** 25.8.2016 **Saksbeh.:** TON

Navn: Innovangsjon SA
Adresse: Vangstunet, Tyinvegen 5151, 2975 Vang i Valdres
Kommune/region: Valdres
Søkers org.nr.: 996 968 553

Prosjektbeskrivelse: «Bosette og utvikle ledige gårdsbruk i Vang og Vestre Slidre»
Næring: Tjenesteyting
Søknadstype: Utredning og tilrettelegging

Søknadsbeløp	597 000 kr
Kostnad iflg. søknad	996 000 kr
Egenfinansiering	99 000 kr
Eksternfinansiering	300 000 kr
BU-tilskott Oppland	450 000 kr
	% Tilskott: 45 %

BAKGRUNN

Innovangsjon SA søker om støtte til det treårige prosjektet «Bosette og utvikle ledige gårdsbruk i Vang og Vestre Slidre». I sammenheng med prosjektet skal det også settes i gang en mentorordning for bønder og denne satsingen søkes i hovedsak finansiert av RULL v/Oppland fylkeskommune.

Søknaden erstatter Oppland Bonde- og Småbrukarlags søknad av 1.4.2016 som gjaldt samme prosjekt. Denne søknaden ble trukket.

Hovedmål med prosjektet angis å være å bosette ledige gårdsbruk i begge kommuner gjennom salg/utleie/forpakning. Som bakgrunn angis det at det gjennom kartlegginger av ledige bruk i Vestre Slidre i årene 2002-2003 ble registrert ca. 80 bruk. Og i Vang kommune gjennomførte en i 2013 en boligkartlegging som skal gi godt grunnlag for å plukke ut ledige bruk.

Organisasjonen «Innovangsjon» arbeider med næringsutvikling, bosetting og «godviljetiltak» i Vang kommune.

Prosjektet tenkes startet opp andre halvår 2016 og ha varighet i tre år. Det skal ansettes en person som skal ha funksjon som prosjektleder og gårdsformidler.

Det skal nedsettes ei lokal styringsgruppe bestående av representanter fra de to kommunene, faglaga og *Innovangsjon*.

Mentorordningen som er koblet på prosjektet, er ment å sikre at prosjektet ikke blir et bosettingsprosjekt, men også et næringsprosjekt. En mener at mange av de potensielle nye brukerne ikke selv har bakgrunn fra landbruket, og derfor trenger kontakt med mer erfarte brukere som vil kunne tilby disse veiledning og ulike typer praksis. Gjennom vår kontakt med Oppland fylkeskommunes RULL-satsing kjenner Fylkesmannen til at dette mentorprosjektet

kan tenkes å bli en av flere utprøvinger av en mentormodell for bønder i Oppland og Hedmark og at Landbruksråd Innlandet her har en koordinerende rolle.

KOSTNADSOVERSLAG samlet for 2017 - 2019:

Omsøkte kostnader

Lønn prosjektleder	540 000 kr
Lønn mentor	132 000 kr
Lønn støttefunksjoner	90 000 kr
Kontorhold	45 000 kr
Reiser	45 000 kr
Telefon/data	30 000 kr
Regnskap	39 000 kr
Markedsføring	75 000 kr
SUM KOSTNAD	996 000 kr

FINANSIERINGSPLAN:

Egeninnsats	99 000 kr
Vang og Vestre Slidre kommuner	180 000 kr
Oppland fylkeskommune, RULL	120 000 kr
BU-tilskudd	450 000 kr
Udekket, evt. økt egeninnsats	147 000 kr
SUM FINANSIERING	må996 000 kr

VURDERING:

Prosjektet kan sies å ligge innenfor prioriterte satsingsområder i Regionalt Næringsprogram for Oppland. Satsingsområdet Rekruttering, kompetanse, omdømme og FoU har bl.a. denne målsettingen: *Ha økt fokus på innovasjon og nyskaping*. Innen satsingsområdet Bygdenæringer angis det som et mål å øke verdiskaping ved å støtte produksjonsmiljøer og nettverk.

Det har vært ulike satsinger på bosetting på «tomme gardsbruk» i Oppland de senere åra. Prosjektet «Liv i alla husa» i Land har pågått i perioden 2013 til 2016. Og prosjektet «200 ledige hus» i Nord-Gudbrandsdal ble nylig avslutta. Av disse har prosjektet i Land vært støttet med BU-midler, mens prosjektet i Norddalen ble støttet av Bolystprogrammet i regi av Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

En oversikt i flg. SSB viser denne andelen landbrukseiendommer med bolighus som står uten bosetting i kommunene i Oppland (2015):

	Landbruks-eiendommer i alt	Landbruks-eiendommer med boligbygning	Landbrukseiendommer med boligbygning uten bosetting (prosent)
Lillehammer	588	460	9,1
Gjøvik	963	822	10,6
Dovre	304	263	15,6
Lesja	395	334	11,7
Skjåk	349	303	18,5
Lom	363	292	12

Vågå	445	386	16,1
Nord-Fron	647	524	20,2
Sel	566	466	12
Sør-Fron	461	351	15,7
Ringebu	569	453	17,2
Øyer	407	334	10,2
Gausdal	700	608	13,8
Østre Toten	1083	981	7,6
Vestre Toten	605	530	8,7
Jevnaker	223	184	12,5
Lunner	438	386	9,6
Gran	1015	918	9
Søndre Land	572	456	18,4
Nordre Land	943	702	24,2
Sør-Aurdal	735	534	23,4
Etnedal	394	263	30
Nord-Aurdal	923	627	19,8
Vestre Slidre	440	372	14,2
Øystre Slidre	460	399	14,3
Vang	289	267	13,9

En ser at andelen landbrukseiendommer uten bosetting er høyest i kommunene i Nord- og Midt-Gudbrandsdal, Valdres og Land-kommunene. I Gjøvik og Lillehammer samt på Toten og Hadeland er denne andelen lavest.

Rundt 14 % av landbrukseiendommene med boligbygning står uten bosetting i kommunene Vestre Slidre og Vang etter denne statistikken. Det skulle utgjøre ca 53 eiendommer i Vestre Slidre og 37 eiendommer i Vang, eller til sammen ca 90 eiendommer. Som nevnt innledningsvis ble det registrert ca. 80 ledige bruk bare i Vestre Slidre ved en lokal kartlegging i årene 2002-2003.

Det er med andre ord stort behov - og mulighet - for økt bosetting på landbrukseiendommer i disse kommunene. Bosettingen skal gjennom prosjektet søkes oppnådd ved at det gis bistand til salg, utleie eller forpakning. – Kombinasjonen med samtidig mentorbistand til nye bønder kan sikre at prosjektet oppnår ikke bare «passiv» bosetting, men også økt aktiv landbruksdrift på (noen av) disse eiendommene. Videre vil denne mentorordningen kunne være ledd i utprøving av mentorordninger som nytt satsingsfelt i Oppland i samarbeid med fylkeskommunens RULL-arbeid.

Landbruksorganisasjonene i Oppland har hatt søknaden til uttalelse og støtter prosjektet.

Kostnadene i prosjektet er relativt store i og med at en god del skal gå til lønn for prosjektleder og mentor(er). Erfaring fra lignende prosjekter ellers i fylket tyder på at det er nødvendig å benytte egen prosjektleder på slike tiltak da dette er krevende arbeid som vanskelig kan gjennomføres på siden av driftsoppgaver i eksisterende organisasjoner. Vi finner derfor å kunne godkjenne kostnadene. Vi mener imidlertid at egeninnsatsen som i den oppsatte finansieringsplanen var oppgitt til bare ca. 10 prosent av kostnadsoverslaget, må økes. Vi forutsetter at denne kan utgjøre minimum 25 prosent.

Ifølge denne reviderte søknaden står næringsutviklingsorganisasjonen *Innovasjon* som eier og hovedansvarlig for prosjektet. «Innovasjon arbeider med næringsutvikling, møteplassar, bustader og blest - med eit overordna mål om at Vang kommune innan 2020 skal ha 1724 innbyggjarar», står det på hjemmesida deres. De har holdt på siden 2011 og kan i følge rapportene vise til stor aktivitet.

Vi vurderer det som positivt at en organisasjon med basis i en av prosjektkommunene tar eieransvaret for prosjektet, og det er dessuten i tråd med råd vi ga i forbindelse med diskusjonene vi hadde omkring den første søknaden fra Oppland Bonde- og Småbrukarlag.

Fylkesmannen i Oppland mener støtte til bosetting på gardsbruk som ellers står tomme, kan være et godt (om enn indirekte) bidrag til økt næringsutvikling på bygdene. I foreliggende søknad er imidlertid satsingen på økt bosetting som nevnt tenkt kombinert med motivasjon og opplæring i landbruksdrift gjennom en mentorordning. Dermed har prosjektet et tydelig næringsmessig innslag.

Fylkesmannen i Oppland finner å kunne støtte prosjektet med bygdeutviklingsmidler, men med et noe mindre beløp enn det omsøkte.

Til alle som bur i Vestre Slidre og Vang

«Få fleire folk hit, litt um senn,
på tomme bruk, i kvar ei grend»

Det er målet til det treårige prosjektet «Huga på gard» vi har saman med nabokommunen.

Ved prosjektstart har vi oversikt over om lag 90 tomme bruk i Vestre Slidre og Vang. Mange er også i ein situasjon utan naturlege arvtakarar når dei sjølv ynskjer å flytte frå bruket dei eig.

Samstundes er gardar og småbruk særslig ettertrakta bustader. Ein av tre som ynskjer å flytte til kommunane våre vil helst kjøpe eller leige eit bruk, og i mange høve også drive det.

Vi kan nemne at både kommunar løfter relevant politikk knytt til omsetning av gardar, til politisk behandling dette året.

Prosjektet er finansiert gjennom bygdeutviklingsmidlar frå fylkesmannen og nokre kommunale bidrag. Både politikarar, landbrukskontor og faglag i både kommunar sit i styringsgruppa for prosjektet. Det vert også lagt opp til ei mentorordning i samråd med faglaga for dei som tek over gard og ynskjer å drive han.

«Lys i glasa og levande grender
er det overordna målet.

Prosjektleiar Anne Live G. Garvik er busett i Lomen og driv sjølv mjølkebruk saman med mann og tre ungar. Har du eit bruk som står tomt eller som har ei uviss framtid, ta kontakt med Anne Live. Ho har allereie ei liste med seriøse kjøparar og leigetakarar til bruk i både kommunar og kan formidle direkte kontakt for den som ynskjer det. Samstundes er ho godt oppdatert på lovar, reglar, politikk og den generelle gangen i eit gardssal.

Utleige av bruk er også aktuelt for prosjektet. Lys i glasa og levande grender er det overordna målet.

Har du tankar om sal eller utleige av garden du eig? No eller fram i tid?

Ta kontakt med Anne Live G. Garvik på e-post eller telefon:
annelive.garvik@gmail.com // 959 36 189.
Eventuelt send eit brev adressert til
Gardvikvegen 27, 2967 Lomen.

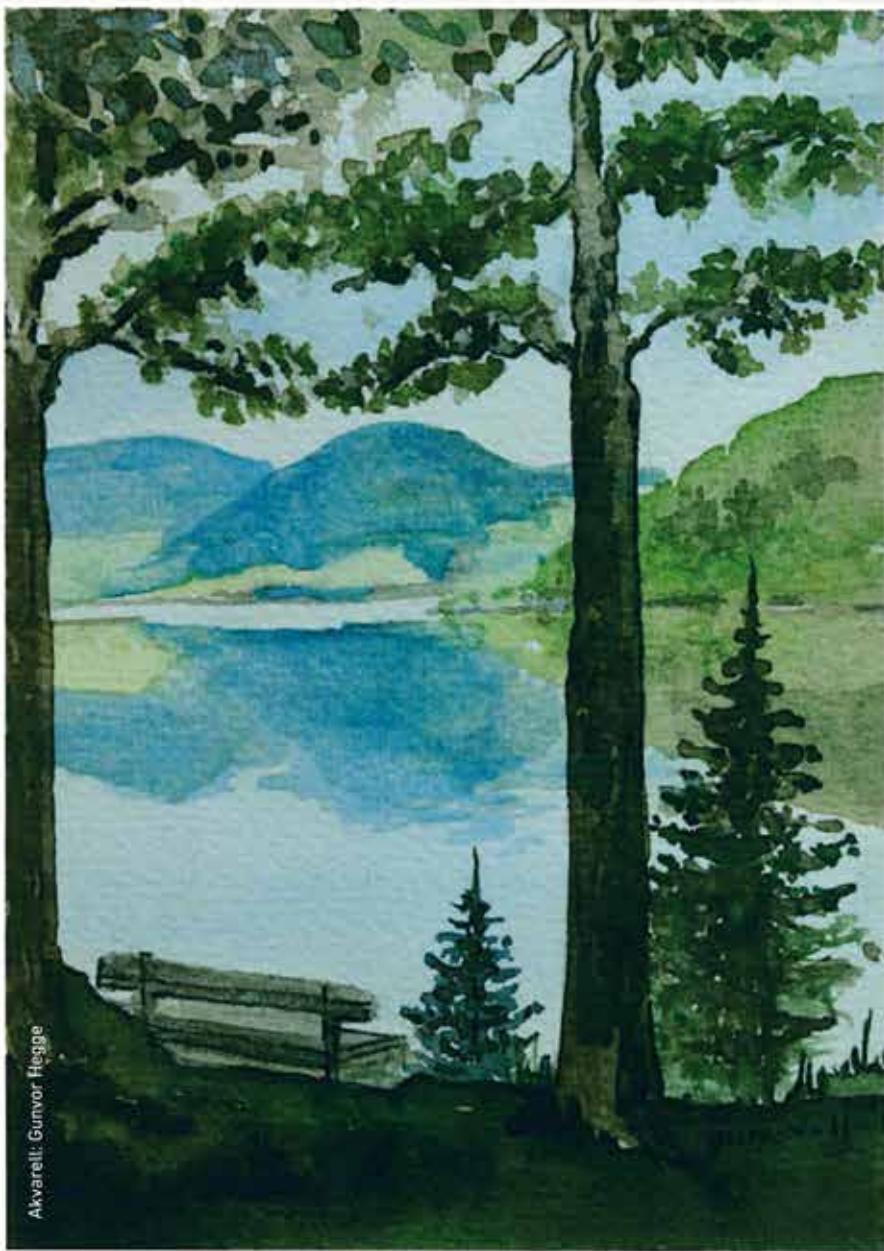
Dette er uforpliktande samstundes som informasjonen vert behandla konfidensielt for den som ynskjer det.
Målet er å finne ei god løysing for deg, kjøpar/leigetakar og grenda.

Med venleg helsing,

Anne Live G. Garvik, prosjektleiar «Huga på gard»
Haldor Ødegård, ordførar Vestre Slidre
Vidar Eltun, ordførar Vang

*«Få fleire folk hit, litt um senn,
på tamme bruk, i kuar ei grensd»*

Hei!

Eg er leiar for «**Huga på gard**». Dette er eit treårig samarbeidsprosjekt mellom Vang kommune og Vestre Slidre kommune. Målet vårt er å «**Få fleire folk hit litt um senn, på tomme bruk i kvar ei grend**». Vi har no om lag 120 gardar som står tomme i våre kommunar. Med at dei står tomme, meiner vi at eigaren eller nokon i nær familie ikkje bur der fast. Samstundes er det mange som ynskjer å flytte til oss! Det er mange som ynskjer å bu på ein gard her, og det er mange som ynskjer å drive gard. Alle nye gardeigarar som kjem til oss, vil få tilbod om råd og rettleiing om aktuell drift på garden- om dei ynskjer det. Vi treng fleire som vil drive næring på gard hos oss!

Eg kontaktar deg då du i følgje Matrikkelen står som eigar av _____. Dette er ein gard som mange kunne ynskje å bu på! Eg lurar på kva for planer du har for denne garden? Om du er interessert i å selje?

Det er mange grunnar til at nokon gardar står tomme. Nokon ynskjer å ha garden eller stølen som ein fritidseigedom. Nokon nyttar jorda eller noko anna på garden. Nokon har andre i familien som ein tenkjer kanskje vil ta over garden etterkvart.

Nokon synes at det ikkje er greitt å bli kontakta med slike spørsmål, at andre ikkje har noko med kva ein tenkjer for sin eigedom. Dette forstår eg godt. Eg vel likevel å sende deg dette skrivet. Vidare tenkjer eg å etterkvart ringje deg. Dette for å høre om du synest det er greitt å ha kontakt med oss, og om du da eventuelt vil seie litt om kva du tenkjer for garden. Kanskje vi kan avtale å møtast?

Om du ynskjer å kontakte meg før den tid, gjer gjerne det!

Då kan du ringje meg på telefon 95936189, eller bruke mail: annelive.garvik@gmail.com

Lomen 20. sept 2017.

Med vennleg helsing
Anne Live G. Garvik

Kan småbruks-drømmen bli virkelig?

Gratis inspirasjonsseminar

- for alle som ønsker å kjøpe småbruk, nye bønder og etablerte bønder som trenger inspirasjon.

LØRDAG 7. APRIL KL. 12.00
FURULUND PENSJONAT, RØN

Arrangører er prosjektet Huga på gard og faglagene i Vestre Slidre og Vang.

Program

12:00	Ankomst, kaffe og te
12:05	Velkommen og info ved leder for <i>Huga på gard</i> , Anne Live Garvik
12:15	Slipp oss til-prosjektet til NBS ved Yvonne Tonnaer
12:20	Anne Marie Mørstad fra landbrukskontoret i Vestre Slidre: Om muligheter, støtteordninger og tilskudd
12:30	Anders Nordrum, gartner ved Slidreøya: Ny giv for grønnsakdyrkning og foredling
13:05	Stor lunsjbuffet med smaker fra Valdres
13:45	Kari Hagaseth og Andris Ødegården fra Liagardo i Vang: Geitemelk, vinterfora sau, mohairgeit og Valdreskillings
14:05	Katharina Sparstad: Liv og drift på en støl i Vang
14:20	Ole-Jacob Christensen og Yvonne Tonnaer: «Der ingen kunne tru at nokon kunne bu»: Økologisk drevet småbruk med stølsdrift og osteproduksjon
14:40	Årets Unge bonde 2017: Cecilie Nilsen fra Lista
14:50	Bente Rakstad: Økonomi på et sauebruk med foredling, catering og gårdsbutikk
15:00	Ung bonde Bjørn Olav Søndrol: Dittlam.no: om sporing med GPS
15:10	Kaffe- og tepause
15:25	Snøggmøter: <ul style="list-style-type: none"> • Birøkter Einar Johme: Økonomi og drift med 25 bikuber • Ung bonde Anne Knutsdotter: Utgris • Solbærdyrker Eirik Berge: Økologisk solbærsaftproduksjon • Anne L. og Arne Belsheim: Melkegeit og Inn på tunet • Ung bonde Gro Arneng: Melkegeit og økologisk grovfor • Kåre Skogstad: Økologisk melkeproduksjon og gamleraser • Kjell Trandokken: melkeproduksjon fra Telemarksfe • Ung bonde Ingvild Oldre Heggom: Kyr og stølsdrift • Inger Sørum: Urter, grønnsaker, bær og Kashmirgeit • Tyinlam: Om sau og foredling
16:15	Spørsmål og gruppearbeid
17:30	Avslutning

Påmelding innen 3. april til: yvonne.tonnaer@gmail.com.

Ved påmelding: Si fra om du trenger overnatting. Både privat overnatting og opphold på Furulund pensjonat er mulig. Pris per person på Furulund: 400–700,-/natt.

Huga på fest!

Velkomen til
Inspirasjonsseminar og fest!

Laurdag 26. oktober på Syndinstøga, Syndin
Kl. 10.00: Seminar // Kl. 19.30: Fest

Vi ynskjer gamle, nye og komande bønder i Vestre Slidre og Vang velkommen til inspirasjon, lokalmat, nye kollegaer og fest.

Påmelding til
hallgrim@vangivaldres.no // 412 22 769
annelive.garvik@gmail.com // 959 36 189

Arrangørar er prosjektet Huga på gard og faglaga i Vestre Slidre og Vang.

Seminar

Tid/sted: Laurdag 26. oktober 10:00 - 16:10 på Syndindstøga

Pris: Gratis - Huga på gard spanderer

1000 - Velkommen ved prosjektleiar i Huga på gard **Anne Live Garvik** som også oppdaterer om nye folk, tomme bruk og vegen vidare for Huga på gard. Vertskap og ordstyrarar for dagen er **Ole Jacob Christensen** og **Yvonne Tonnnaer**. Kaffe og frukt står klart til oss når vi kjem.

1030 - **Randi Ødegården** har teke over heimgarden i Liagardane i Vang og investerer i nytt geitefjøs for å sikre drifta inn i framtida. Korleis er prosessen frå A til Å når ein vel å investere i nybygg? Randi har og erfaring med bruk avnofence-klavar og fortel om fordelar og ulemper med dette.

1115 - **Bjørn Nylander** har kjøpt gard med mjølkekyr i Høresbygde og støling ved Bygdin i Jotunheimen. Korleis er det å ta over ein gard i full drift? Korleis klare balansegangen mellom investeringar, økonomi? Bjørn fersk erfaring og mange tankar kring dette.

1200 - Lønsj - Syndindstøga si kjøttsuppe med lokalt kjøtt og kantarell frå Vang.

1300 - **Jeremy Wilson Åltveit** driver med Inn på tunet i Hemsedal og held fleire ulike kurs. Han har også bygd om eit eldre kyrfjøs til sauefjøs med fleire enkle, rimelege og praktiske løysingar.

1340 - **Ole Jacob Christensen** er ein tydeleg grønn stemme i den nasjonale landbruksdebatten og pratar for oss om god økonomi på små bruk.

1400 - **Dag Inge Bruflat** er næringsutviklar i Innovasjon og kjem rett frå møte med Innovasjon Norge til seminaret med oppdatert informasjon om både lokale, regionale og nasjonale støtteordningar til satsing innanfor landbruket.

1420 - Kaffi og kanelsnurr

1440 - **Lizas småbruk** er både ei bustad for familie på fem, eit småbruk og ein populær kursstad på Jevnaker. Liza kjem for å fortelje om det å bu og drive eit småbruk, samt erfaringar om økonomien kring ulike område på eit småbruk.

1550 - **Susanne Kjeldsen** er lidenskapleg grønsaksdyrkar på 560 moh. i Ellestadbygda i Lomen og deler sine tips og triks for å lukkast med grønsaker i Valdres.

1610 - Takk for i dag - sjåast i kveld!

Fest

Tid/sted: Laurdag 26. oktober frå 19:30 på Syndindstøga

Pris: 250,- (Betalast ved ankomst. Gratis for unge bønder i VS og Vang)

19:30 - Velkommen/dørane opnar.

20:00 - Fjellapas med mellom anna ørret frå Syndin, rakfiskk, brent laks, roastbeef av Tyinlam, hjortekarbonader, viltgryte, spekeskinge, kurv og fleire ulike ostar frå Valdres.

20:45 - Presentasjon av nye bønder i Vestre Slidre og Vang frå 2017 og fram til no

20:55 - Eit skråblikk på valdresbonden ved ny gardbrukar på Hålien i Høre, Bjørn Nylander.

21:10 - Dessert - Fløterand med Lomenblåbær, brødpudding og blåbærsaus (norsk pannacotta)

21:40 - Quiz

22:15 - Fest - ope for alle

Om Innovangsjon

Innovangsjon arbeidar med næringsutvikling, møteplassar, bustader og blest i fjellkommunen Vang i Valdres.

Innovangsjon såg dagens lys i 2011 i kjølvatnet av miljøet kring festivalen Vinjerock, som vert arrangert på Eidsbugarden i Vang. Ein god gjeng med unge og eldre ungdom var særsmotivert for å forme si eiga framtid. Valdres Sparebank og Vinjerock gjekk inn på eigarsida, mens kommunestyret i Vang gjekk inn med støtte til to stillingar i løpet av hausten. Heile satsinga vart sparka i gang med ein «Innovangsjonsdag» i september 2011.

Dagleg drift

Ein «innovangsjonsminister» og ein næringsutviklar er tilsett i Innovangsjon. I tillegg er vi for tida inne i eit treårig prosjekt «huga på gard» med nabokommunen Vestre Slidre der vi arbeider med å få busetting på tomme gardar. Her er prosjektleiar i ei mindre stilling.

Spørsmålet som ligg til grunn for heile verksemda til Innovangsjon er: Korleis gjera Vang i Valdres til ein plass vi ynskjer å bu? For å få til dette arbeidar vi etter visjonen om at «Vang bygger Vang» med fire hovudsatsingar:

- Arbeidsplassar
- Bustad
- Møteplassar
- Blest

Økonomi

Innovangsjon får tilskot til drifta av Vang kommune. Ved sidan av dette bruker eigar Valdres Sparebank å løyve årleg støtte til føretaket øyremerka næringsutviklingsarbeid. Ut over dette skaffar Innovangsjon seg nokre inntekter gjennom foredrag og relevante prosjekt. Desse inntektene gjer det mogleg å arrangere både «Fredagskos» og betale for husleiga på Kontorfellesskapet 1724 der vi held hus.

Styret

Innovangsjon har eit styre beståande av sju eldsjeler som brenn for framtidas Vang.

VANG
BYGGJER
VANG

Nokon har late att denne grinda for siste gong,
vil det kome nokon som opnar ho att?